

ERFGOED DAG

INSPIRATIEBROCHURE

DE NACHT

ZATERDAG 25 EN ZONDAG 26 APRIL 2020



COÖRDINATIE ERFGOEDDAG IS ER VOOR JOU

FARO. Vlaams steunpunt voor cultureel erfgoed vzw
Priemstraat 51, 1000 Brussel
02 213 10 81
info@erfgoeddag.be | www.erfgoeddag.be

Coördinator
Tine Vandezande | tine.vandezande@faro.be

Data- en social mediamanager Erfgoeddag / FARO
Michelle Van Meerhaeghe | michelle.van.meerhaeghe@faro.be

ALLES WETEN OVER ERFGOEDDAG?

Volg Erfgoeddag via de sociale media



DE NACHT

INSPIRATIEGIDS
ERFGOEDDAG 2020

”

*'T IS GOED IN 'T EIGEN
HERT TE KIJKEN,
NOG EVEN VOOR HET
SLAPEN GAAN,...*

Alice Nahon

WOORD VOORAF

20 in 2020. Zoveel jaren bestaat het jaarlijkse feest van de cultureel-erfgoedsector al. Wat begon als een tweedaagse, een *Erfgoedweekend*, evolueerde daarna al snel naar een *Erfgoeddag*. Met ‘De Nacht’ als leidraad en bindmiddel slaan we speciaal voor deze editie een mooie brug tussen zaterdag en zondag, tussen 25 en 26 april 2020. Laat ons deze kans aangrijpen om een heel weekend lang het cultureel erfgoed en cultureel-erfgoedwerk in de kijker te plaatsen.

Wat kunnen we dan doen? Heel veel! Neem even de tijd om erover na te denken. Wie kent niet de filmtrilogie *Night at the Museum*? Kunnen we museumstukken echt tot leven laten komen tijdens de nacht (of de Erfgoeddag), desnoods virtueel? Want voor wie er nog aan zou twifelen: augmented reality, de ErfgoedApp, werkt ook ’s nachts. Heeft slapen een geschiedenis? Of verlichting? Of overnachten op reis? En hoe zit dat nu precies met criminaliteit? Of seksualiteit? Of slaapmutsjes? Lezen of studeren: wat heeft dat met de nacht te maken? En nachtwerk, hoe zat dat dan? Wat met spoken, geesten en de onderwereld? Bestond er echt een gebruik als ‘nachtvrijen’? Wat deed een ‘nachtwacht’ eigenlijk? In zijn tv-programma op VTM ging Luk Alloo (<http://bit.ly/egd-alloo>) op zoek naar de mensen van de nacht: kunnen musea, heemkringen en archieven dat ook? Bestaat er ook een heemkunde in of van het nachtleven? We associëren de nacht vandaag vaak met feesten, performances, iets vieren en gezellig samenzijn. Maar de nacht is zoveel meer. Wat waren spinningen bijvoorbeeld? Of metten? Hoe vroeg vonden vroegmissen eigenlijk plaats? Organiseer zelf je erfgoedmiddernacht- of vroegmis, nachtwake of kaarsjesprocessie tussen erfgoedlocaties. Trek op dauwtrip. De nacht wacht, op ons.

Twintig jaar Erfgoeddag. Start met een nachtelijke activiteit op zaterdag en laat ze doorlopen tot zondag 26 april wanneer de nacht opnieuw valt. Of doe het in stukjes en brokjes. Het programma laat de traditionele openingsuren helemaal los. Haal de nachtraaf in je boven of belicht de geschiedenis van de nacht overdag. Slaap er desnoods nog enkele nachties over, maar bedenken die fantastische en verrassende activiteit voor Erfgoeddag 2020. Doen!

”

*BECAUSE THE NIGHT
BELONGS TO LOVERS
BECAUSE THE NIGHT
BELONGS TO US*

Patty Smith

We nodigden enkele collega's uit om na te denken over mogelijke insteken. Het resultaat lees je hier. Per insteek lees je eerst een introductie tot een thema. Vervolgens zie je concrete linken, leestips en websites die je kan gebruiken wanneer je je activiteit vormgeeft.

Maar er is natuurlijk veel meer mogelijk. We dagen je uit om in je collecties te duiken of na te denken over het immaterieel erfgoed dat je mag borgen en dat je kan inzetten in een presentatie of evenement over of zelfs tijdens de nacht. Probeer de bezoeker, de collega's en het brede publiek te verrassen met activiteiten. Wees creatief! De avond en de ochtend hangen vast aan de nacht: gebruik die ook.

WELKE THEMA'S ONTDEK JE IN DEZE BROCHURE?

Feest en het nachtleven	6
Slaap	10
Tijd en kalender, dag en nacht	14
Sprookjes, sagen en legendes	19
De emoties van de nacht	23
Licht en donker	28
Nachtwerk	32
Grote en kleine nachtdiertjes	36
Rituelen voor het slapengaan, de dromen en de fantasie	38

PRAKTISCH LUIK

20 jaar Erfgoeddag. Dat vieren we met 'De Nacht'	42
Algemene voorwaarden	44
Belangrijke data	45
Inspiratiesessies	46
De Nachtwacht	49
Checklist	50
Het inschrijvingssysteem	54
Jeugdbewegingen en Erfgoeddag	56
Jongeren op Erfgoeddag	58
Tien tips voor een warm onthaal tijdens Erfgoeddag	60
Partners van Erfgoeddag	62
Goed om weten	64

01 FEEST EN HET NACHTLEVEN

Parijs, 23 februari 1653, net voor zonsopgang

In het Petit Bourbon bij het Louvre vindt een voorstelling plaats waarover nog jarenlang met ingehouden adem en in de allergrootste superlatieven zou worden gesproken. Een tijdgenoot noteert: *“Ce fut pour la dernière fois Qu’on dansa durant la nuit brune, Où l’on voyoit Soleil et Lune, Ce ballet pompeux et royal Qu’on dit qui n’ût jamais d’égal.”* En terecht: het *Ballet Royal de la Nuit* is een adembenemend spektakel waarin de vijftienjarige Lodewijk XIV een glansrol speelt en danst, letterlijk en figuurlijk. In dit groots opgezette ballet in vier delen vergaapt de uitgelezen groep kijkers zich aan de rijkelijke kostuums, mechanisch aangedreven decors, maskers en andere attributen, en de geraffineerde, strikt georganiseerde, verfijnde danspartijen. Deze balletvoorstelling past in een (relatief jonge) traditie waarmee de Franse koningen op symbolische wijze hun macht, visie en kracht onderstrepen. Nobele en fantastische scènes volgen elkaar op, met allegorische figuren en fabelwezens en met allerlei voor de tijdgenoot duidelijk herkenbare elementen uit de politiek en de mythologie. Centraal in de voorstelling staat de heksensabbat, die de meest afzichtelijke en gevaarlijkste wezens bijeenbrengt, zoals demonen, tovenaars, weerwolven en andere sinistere handlangers van het Kwaad.

Uiteindelijk verdrijven de stralen van het zonlicht beslist en met volle kracht alles wat negatief, gevaarlijk en onbetrouwbaar is. De zon, het hemellichaam dat in het centrum van het universum zijn plaats heeft, wordt gedanst door de jonge vorst zelf. Daarmee zijn voor de tijdgenoten de politieke en apologetische dimensies van dit *Ballet Royal de la Nuit* zonneklaar. Het hele hof krijgt zo te zien dat de actor die legitieme macht claimt en creëert, het koningshuis dus, alle obstakels overwint. Bovendien krijgt de jonge monarch het aureool van een echte overwinnaar, wiens autoriteit niet (langer) in vraag kon worden gesteld. Op symbolische wijze trekt Lodewijk XIV met dit ballet een dikke streep onder de recente ge-



beurtenissen die de geschiedenis zijn ingegaan als *La Fronde*, een geweldadige (en langdurige) krachtmeting tussen een deel van de Franse adel en de monarchie.

Het voorbeeld van het *Ballet Royal de la Nuit* toont aan dat ‘de nacht’ een krachtig en uitgesproken negatief symbool is, maar ook een bijzondere plek heeft in de verbeelding. Het is een soort van ‘tussenruimte’ en een plek die helemaal anders is. Een plek ook waarvan een bepaalde kracht uitgaat, namelijk om de continuïteit in de dagelijkse tijd even te onderbreken, en een overgangszone tussen verleden en heden te worden.

Voorgaande zinnen zouden een beschrijving kunnen zijn van het concept van de heterotopie, een neologisme dat de Franse socioloog Michel Foucault in de jaren 60 van de 20e eeuw bedacht. De bedenking dat de nacht ‘anders’ is komt vaak terug in de kunsten. Neem nu *The Com-*

plaint: or, Night-Thoughts on Life, Death, & Immortality, beter bekend als de *Night-Thoughts*, een lang gedicht van de 18e-eeuwse Britse dichter Edward Young. Die publiceerde het gedicht in negen delen (of “nights”) tussen 1742 en 1745. Hij omschreef het vermogen van de nacht kernachtig als: “*By night an atheist half believes in a God.*” Het is maar een van de vele voorbeelden uit de kunsten – denk bijvoorbeeld ook nog aan Modest Moessorgsky’s symfonisch gedicht *Nacht op de Kale Berg*, dat op een bezwerende manier een duistere sabbat schildert, de *Nocturnes* van Chopin, de liedcyclus *Nuits d’Eté* van Berlioz, enzovoort.

Een boek dat veel inspiratie kan bieden is het recente *Night Walking* van Matthew Beaumont, dat een caleidoscopisch beeld oproept van de nachtkant van de Britse hoofdstad, met werk van beroemde Britse schrijvers als Chaucer en Shakespeare, William Blake en Charles Dickens, en met uiteraard veel aandacht voor ‘het nachtleven’ – in de breedste zin van het woord.

INSPIRATIE

- ★ Fotograaf **Charles Fréger** fotografeerde in heel Europa ‘duistere figuren’ (*Wilder Mann*). Vaak gaat het over figuren die tijdens het carnaval nachtfiguren verzinnebeelden, zie o.a. <http://bit.ly/egd-wilder>. Voor Sardinië, zie bv. deze pagina: <http://bit.ly/egd-carnaval-sardinia>.
- ★ Ook **muziek** kan door de nacht geïnspireerd worden, zoals Naktès: “*The 3th album by MEROPE with own compositions and Lithuanian folk melodies. A unique trio sound with a blend of acoustic instruments, voice, el. guitar and electronics. Naktès presents a world full of wonder, inspired by the atmosphere of the night.*” <http://bit.ly/egd-bandcamp>
- ★ Veel bekender zijn de *Leçons de Ténèbres*, waarvan Couperin de meest geliefde versie heeft geschreven. Letterlijk, ‘Lessen van de duisternis’, wat een theatrale begeleiding is van een aantal momenten uit de Goede Week, zie o.a. <http://bit.ly/egd-tenebres>.
- ★ In de **schilderkunst** is het aantal werken dat ‘de nacht’ voorstelt, of er op de een of andere manier iets over zegt, niet te tellen.

WEBSITES

- › Bekijk het *Ballet Royal de la Nuit* in een hedendaagse invulling op YouTube, <http://bit.ly/egd-ballet>.
- › Blader door het **libretto** (en bekijk de vele afbeeldingen) op de website van de Bibliothèque nationale de France, <http://bit.ly/egd-libretto>.
- › Als je dan toch aan het surfen bent, luister dan ook even naar dit bloedstollend mooie *Quand le flambeau du monde* van de 16e-eeuwse Franse componist **Charles Tessier**, die het effect van de komst van de zon (*le flambeau*) bezingt: <http://bit.ly/egd-tessier>

LEESTIPS

- › S.N., *Young's Night Thoughts: With Life, Critical Dissertation and Explanatory Notes*. CreateSpace Independent, 2018.
- › M. Beaumont, *Night Walking. A nocturnal history of London*. Verso, 2016.

02 ACHT UUR SLAPEN?

In 2017 publiceerde Matthew Walker een onwaarschijnlijke bestseller over slapen. *Why we sleep* werd in diverse talen vertaald. De Nederlandse vertaling is in 2019 al aan een vierde druk toe: *Slaap. Nieuwe wetenschappelijke inzichten over slapen en dromen* (Amsterdam, De Geus, 2019). Als het nog niet op je nachtkastje ligt, dan vind je het in de betere boekenwinkel bij jou in de buurt of online. Het boek is een langgerekt pleidooi om als volwassene vooral acht uur te slapen. Tal van wetenschappelijke redenen geven aan waarom dat zo is, terwijl er allerlei enge ziektes en kortere levens voorspeld worden voor wie die regel niet haalt.

Het eerste hoofdstuk van het boek van Walker start als volgt: “**Heb je de afgelopen week genoeg geslapen?** Weet je nog wanneer je voor het laatst fris en uitgeslapen wakker werd, zonder wekker, zonder dat je meteen aan de koffie wilde? Als het antwoord op een van deze vragen ‘nee’ is, dan ben je niet de enige. Twee derde van alle volwassenen in alle ontwikkelde landen krijgt niet elk etmaal de aanbevolen acht uur slaap per nacht. Dat verbaast je waarschijnlijk niets. Wat je misschien wel zal verbazen zijn de gevolgen ...” *Slaap* is een boek dat je laat nadenken en, zo nodig, aanspoort een ander leven te leiden, door voortaan braaf acht uur te slapen.

Het boek biedt daarnaast ook een arsenaal van recente medische inzichten. Walker vertelt bijvoorbeeld over de geschiedenis van de recente ontdekkingen over de REM (rapid eyes movements)-slaap en waarom dat belangrijk is. Doorheen het boek maak je kennis met een reeks factoren die in de loop der tijden de geschiedenis van het slapen hebben beïnvloed en waarover je historische verhalen kan vertellen, zoals de doorbraak van straalmotoren en de verspreiding van jetlag (niet alleen bij zakenlui maar ook voor vakantiegangers), de rol die koffie speelde en speelt (en waar je ook een geschiedenis van kan schrijven, net als van roken in bed of het beroemde slaapmutsje), de doorbraak van de elektrische verlichting ... Wat is de rol van de wekker? Van de fabrieksfluit? Van reglementen over stilte en nachtrust (sinds wanneer is bijvoorbeeld nachtlawaai na 22.00



uur verboden)? Hoe beïnvloedde de centrale verwarming onze slaap? En waarom zijn slaappillen zo desastreus, volgens Walker?

In 2019 verscheen in de reeks Penguin Pockets een boekje met de titel *Why Can't We sleep?* Het biedt veel aanknopingspunten voor wie houdt van een uitdaging. De auteur, Darian Leader, een Brits psychoanalyticus, stelt de stellige beweringen van zijn collega Walker in vraag. Heb je er al op gelet dat acht een soort magisch getal is dat al eeuwen verbonden wordt met slaap? Samen met dat andere heilige getal drie, vermenigvuldigt het telkens opnieuw tot 24. Tegenwoordig luiden instructies zelfs dat je om de acht jaar van matras moet veranderen. Met verhalen over de noodzaak om acht uur volgens het boekje te slapen, kan je bestsellers maken, zoals Walker beweest. Leader roept op om toch ook naar andere periodes in de geschiedenis te kijken en zelfs om een wereldgeschiedenis van de slaap te maken. Er zijn al deelstudies, maar het blijft een braakliggend terrein. Hier is nog veel werk aan de winkel, zo stelt hij, en daarmee opent hij vele mogelijkheden tot eyeopenende projecten op Erfgoeddag (waar je dus niet direct van in slaap valt). Zijn er bruikbare bronnen en sporen in je collectie die wakker kunnen worden gemaakt?

Een van de belangrijke thema's die je kan aansnijden is of één, dan wel twee 'slapen' per etmaal het natuurlijke patroon is. Leader benadrukt hier dat dit samenhangt met de stelling dat er tijdens de industriële revolutie echt wel iets veranderd is en wijst op een baanbrekend artikel uit 1967 van E.P. Thompson over tijdsgebruik. Die wees erop dat tijdens de industriële revolutie in Groot-Brittannië 'tijd' niet langer werd doorgebracht of gepasseerd, maar werd *gespendeerd*. In de pre-industriële periode was werk iets dat evolueerde tussen intense arbeid en minder doen ('*idleness*'), afhankelijk van specifieke taken. Geleidelijk, aldus Thompson, evolueerde het van bepaalde taken ('*finite tasks*') naar tijd zelf: '*No time to waste.*' Mensen deelden niet langer één tijd: er werd een onderscheid gemaakt tussen de tijd van de arbeider en de tijd van de meester. Rusttijden waren verloren tijd voor de meester. Met publieke uurwerken en allerlei meetsystemen werden uniforme werkuren en het in geld omzetten van tijd geïntroduceerd. Denk aan het langzaam vanzelfsprekend vinden van de slogan 'Tijd is geld' ('*Time is money*'). Met de doorbraak van kunstmatige verlichting kon dit nog verder gereguleerd worden. Kortom, al die vanzelfsprekende indelingen en aannames van ons 'dagelijks én nachtelijk leven'. Het is tijd om de kaders, de frames, van het leven van 'alledag' en 'allnacht' te bekijken. Vanuit dat perspectief kunnen we veel verder kijken in de tijd, van in het verre verleden tot het heden ...

Hoe zag en ziet die werk/leven/slaap-balans eruit bij zelfstandigen of boeren? Bij dokters? Bij studenten en geleerden? Of bij forenzen en treinreizigers, die 's ochtends in alle vroegte naar hun werk rijden? Maar ook bij reizigers in de slaapcoupés, een interessant verhaal waar een mondiale geschiedenisproject voor de hand ligt.

Hoe zit dat met de stellingen die opduiken over de slaap in meerdere fasen? De '*siësta*', die in sommige landen in het Middellandse Zeegebied gecultiveerd werd (en wordt?), duidt op een bijkomende slaap van één à twee uur tijdens de middag. **Het systeem staat onder druk.** Sinds 2006 is het tijdens de werkdag houden van een slapende rust door de Spaanse overheid afgeschaft voor ambtenaren. Dit artikel biedt meer duidelijkheid: <http://bit.ly/egd-arbeidstijd>. De Amerikaanse historicus A. Roger Ekirch maakte furore met zijn stelling dat in het verleden een ander tweefasensysteem gebruikelijk was. Na een eerste slaap tussen 21 à 22 uur en middernacht (het woord alleen al!) à 1 uur, stonden mensen volgens Ekirch gedurende een tweetal uur op, het 'waken', om dan voor een tweede slaap terug in bed te kruipen tot de ochtend. Wanneer de scheiding tussen de eerste en de tweede slaap viel, kan variëren volgens tijd en plaats, maar,

zo luidt de stelling, de *biphasic pattern* was duidelijk. In de tussentijd kon gewerkt, gekookt, verteld en gevrijd worden.

Ekirch daagt (je) uit om daar aandacht voor te hebben en in de bronnen die verwijzingen op te pikken en ernstig te nemen. De grote omslag naar het loslaten van de twee slaaperiodes zou er gekomen zijn onder invloed van de opkomst en wijde verspreiding van kunstmatige verlichting, gas en elektriciteit in de 19e eeuw. Dit liet toe de eerste slaap terug te dringen of te vervangen door andere activiteiten. Wat is normaal? Moeten we terug aanknopen bij dit vroegere slaappatroon? Hoe houdbaar, of duurzaam, zijn die achturenweek en slaapblokken? Kan ‘erfgoed’ helpen om er anders, met meer perspectief, naar te kijken?

LEESTIPS

- › Voor een korte **bibliografie en oriëntatie**: www.sleepcultures.com, meer bepaald <http://bit.ly/egd-sleepcultures>
- › M. Walker, *Slaap. Nieuwe wetenschappelijke inzichten over slapen en dromen*. De Geus, 2019.
- › D. Leader, *Why Can't We Sleep?* London, Hamish Hamilton, 2019.
- › S. Lockley & R. Foster, *Sleep: A Very Short Introduction*. Oxford, Oxford University Press, 2012.
- › E.P. Thompson, ‘Time, Work-Discipline, and Industrial Capitalism’, in: *Past & Present*, 38, (Dec., 1967), pp. 56-97; zie een versie op <http://bit.ly/egd-thompson>.
- › A.R. Ekirch, *At Day's Close: Night in Times Past*. W.W. Norton, 2005.
- › A.R. Ekirch, ‘The Modernization of Western Sleep: Or, Does Insomnia have a History?’, in: *Past & Present*, 226, nr. 1, 2015, pp. 149–192, <http://bit.ly/egd-ekirch>
- › Zie ook: <http://bit.ly/egd-commentary> en <http://bit.ly/egd-segmented>.
- › S. Handley, *Sleep in Early Modern England*. Yale University Press, 2016.
- › Voor wie echt ver wil gaan, zie het gespecialiseerde tijdschrift over slaap: <http://bit.ly/egd-sleep>.

03 TIJD EN KALENDER, DAG EN NACHT

Met dank aan de maan: over weerwolven, djinns en selderij

Ogenschijnlijk lijkt ze klein, vergeleken met haar grote zus, Titaan van Saturnus. Maar toch kunnen we niet zonder haar. Onze maan. Zonder haar geen eb en vloed, veel kortere dagen, veel stormgeweld, en geen voorspellingen bij volle maan op een beter leven. Met haar verschijning aan de hemel kondigt ze de avond aan, en volgt het donkere, de nacht. Een bedreiging of verlossing? Wie kijkt er nooit eens onder het bed van zijn of haar kinderen, want: “Neen, hier zitten echt geen monsters, misschien een vlokje stof of twee, en een verloren gewaande knuffel”. De nacht brengt ook heimelijke vrijheid met dat kleine lampje in bed bij een boek, stiekem. En jij? Wat spook jij zoal uit 's nachts?

Voor veel gemeenschappen is de nacht de ultieme testfase bij een overgangsrитуeel. Onderworpen aan een donkere omgeving en aan een reeks vreemde natuurgeluiden, moeten jongelingen en andere op de proef gestelden zich bewijzen.

Maar ook de donkere hemel waaraan de maan verschijnt spreekt al generaties lang tot de verbeelding. De maan zelf is er schuldig aan. Dat is niet erg, wel spannend. Weerwolven, die hebben volle maan nodig. Ook heksen gedijen onder de maan. En in de islamitische cultuur werd lang ten stelligste afgeraden na valavond buiten te komen. Wie het toch durfde, was een makkelijke prooi voor djinns en duivels. Blauw is het oog dat bescherming biedt, of een talisman in de vorm van een hand, die van Fatima.

In de middeleeuwen liep je bij volle maan het risico om maanziekte te krijgen. Dan zou je ten prooi vallen aan stemmingswisselingen. De reme-



die? Selder eten. Niet toevallig, want selder klinkt in het Grieks als *sélino*, dat is afgeleid van de mooie maangodin Selene. Voor het behandelen van andere aandoeningen trok men eropuit bij volle maan om kruiden te plukken, om het effect te maximaliseren. Waar of onwaar?

Met een beetje rekenen kom je er wel


Wat hebben de getallen 1441, 4717 en 5780 met elkaar gemeen? Het antwoord is simpel en complex tegelijk. Simpel, want we hebben het drie keer over het jaar 2020. Toch volgens respectievelijk de islamitische, Chinese en Joodse maankalenders. Complex, want elke telling vindt elders zijn oorsprong. Bovendien eist ook de zon vaak haar aandeel op. Helemaal complex wordt het omdat de maankalender, die zich baseert op de gestalten van de maan, telkens elf dagen terugschuift in het zonnejaar. Gelukkig hoeft je zelf geen enkele rekenoefening meer te doen. Je kan al jaren vooruit je agenda programmeren om geen feest te moeten missen.


26 april 2020 leent zich perfect voor een nachtelijke verkenning van de tradities van zovele inwoners. Op 24 april start immers de ramadan. Meer dan wat dadels en melk heb je overigens niet nodig om samen een iftar, het breken van de vasten, te vieren. Een nieuwe dag start immers


's avonds, bij het waarnemen van de maan na zonsondergang. Iets gelijkwaardigs vinden we terug in de Joodse kalender. Ook daar zorgt de maan voor een logische berekening van de feest- en gedenkdagen.


Complexer wordt het in China. Daar dicteert de zonnecalender een deel van het openbare leven. Maar de maankalender begeleidt wel het plannen van talrijke feesten, zoals het Chinese Nieuwjaar. Zo start op 25 januari 2020 het nieuwe jaar, dat van de Rat. Schulden worden betaald, huizen schoongemaakt, nieuwe kleren gekocht. De draken- en leeuwensdansen schudden het oude jaar van zich af en verwelkomen het nieuwe. Nog vele andere gemeenschappen kennen feesten die de lente, het licht, verwelkomen. Denk aan Newroz. Zonder de maan geen licht. Dat geldt ook voor het Hindoeïstische Lichtjesfeest Holi, een soort lentefeest. Ook Boeddhisten laten zich door de maan leiden om feesten te plannen, zoals Boeddhadag op de avond van een volle maan (meestal in mei). En zo kan je het lijstje aanvullen met tradities die het donkere in- of uitleiden.


IN ACTIE

 Ga tijdens Erfgoeddag op zoek naar de waar- en onwaarheden over **de maan**. Onderzoek welk (bij)geloof mensen eropna hielden en welke invloed de maan heeft op de natuur.

 Duik tijdens Erfgoeddag in **tradities** uit verschillende maankalenders, maar evengoed in feesten die de overgang markeren van donker naar licht en omgekeerd.

 **Ramadan en iftar:** Erfgoeddag valt in het begin van de ramadan. Elke avond wordt de vasten gebroken. Speel hierop in en organiseer bijvoorbeeld een iftar in je erfgoedinstelling.

 **Ga een samenwerking aan met zelforganisaties, een opleiding Nederlands Tweede Taal, Maatschappelijke Oriëntatie of OKAN.** Welke tradities gedijen uitstekend onder het maanlicht? Zoek voorwerpen die een link met de nacht verbergen en deel ze met je bezoekers.

 **Laat je partners aan het woord bij het delen van ervaringen.** Geef ze een stem en een beeld om hun tradities en overleveringen te delen. Het wordt boeiend wanneer je je eigen referentiekader aan de kant schuift en

luistert naar meerdere stemmen. Zorg dat je oog hebt voor het gebruik van woorden die mensen en gemeenschappen zelf gebruiken.

👉 Erfgoedcel Brussel bracht in 2018 verschillende gemeenschappen samen tijdens het **Lentefeest**. Het is een dag waarop kinderen uit het eerste en tweede leerjaar, die zedenleer volgen, in de spotlights staan. Vele culturen vieren de lente, symbolisch het begin van een nieuw jaar waarin de natuur opnieuw ontluikt. Elk feest heeft zo zijn eigen tradities en achtergrond. Meer weten? <http://bit.ly/egd-lentefeest>

👉 **Nepal in Brugge:** Erfgoedcel Brugge ondersteunde in 2018 de Nepalese gemeenschap bij het documenteren en tonen van hun tradities. <http://bit.ly/egd-namaste>

👉 **Twee (t)huizen, één gids:** FMDO leidt mensen die in verschillende culturen thuis zijn op tot gids. <http://bit.ly/egd-huizen>

👉 Fatinha Ramos illustreerde in 2017 ‘**De maan is overal**’, een teder en aangrijpend verhaal over de motieven van gezinnen die hun land ontvluchten en de problemen die ze ondervinden voor ze een nieuwe thuis vinden. <http://bit.ly/egd-maan>

👉 Pixar lanceerde in 2011 de wondermooie kortfilm **La Luna**. Bekijk hem hier gratis op YouTube: <http://bit.ly/egd-laluna>

👉 Op de **Volkverhalen Almanak** ontdek je heel wat verhalen over de nacht: <http://bit.ly/egd-mysterie>

WEBSITES

- Elk jaar brengt **Orbit** een interlevensbeschouwelijke kalender uit. ‘Tedereen Feest!’ informeert je over data en de betekenis van de verschillende religieuze en levensbeschouwelijke feesten die in België gevierd worden. www.orbitvzw.be
- Op zoek naar **verhalen, tradities en rituelen van verschillende inwoners in Vlaanderen/Brussel**? Ga een samenwerking aan met een opleiding Nederlands Tweede Taal, Maatschappelijke Oriëntatie of OKAN. Kijk op www.nederlandsoefenen.be en www.integratie-inburgering.be.

- › Op Scientias.nl vind je het laatste nieuws over wetenschap, astronomie, ruimtevaart, technologie, fysica, gezondheid, psychologie, biologie, weer, klimaat en geschiedenis. In Nederland en België is Scientias.nl de grootste populair-wetenschappelijke nieuwssite (bron: STIR).
- › Informatie over de ruimte vind je bij het Koninklijk Belgisch Instituut voor Ruimte-Aeronomie: www.aeronomie.be
- › De nacht (en dag) heeft geen geheimen voor Volkssterrenwacht Urania: www.uraniam.be.

LEESTIPS

- › H. Geybels, *Heiligen en tradities in Vlaanderen. Herfst en Winter. Lente en Zomer*. Standaard Uitgeverij, 2018.
- › M. De Sterck, *Bloei. Volksverhalen over liefde en lef*. De Bezige Bij, 2010.
- › C. Van Kerkchove, E. Vens (red), *Overgangsrituelen*. WPG, 2010.
- › S. Hawking, *De antwoorden op de grote vragen*. Spectrum, 2018.

04 SPROOKJES, SAGEN EN LEGENDES

Ben je van plan om een activiteit uit te werken rond het vertellen van verhalen? Wees ook erg welkom op onze inspiratiesessies 'Van voorlezen tot vertellen'. Meer informatie lees je op pagina 46.

De nacht is het ideale moment om een straf verhaal te vertellen. Bovendien spelen heel wat verhalen zich af in de duisternis en vertellen over zaken die het daglicht niet kunnen verdragen.

Maar het ene verhaal is het andere niet. Wat erfgoedverhalen betreft, maken we een onderscheid tussen sprookjes, sagen en legenden. Sprookjes hebben helden die in een onbepaald verleden en op een onbepaalde plaats avonturen beleven. Zijn die helden dieren, dan spreken we van fabels. Sagen zijn gebonden aan een bepaalde tijd en plaats en beweren dus ergens een historische kern te hebben. Is de held een heilige, of komen er christelijke elementen aan bod, dan noemen we het verhaal een legende. Daarnaast bestaan er uiteraard ook nog familieverhalen en straffe anekdotes die het vertellen meer dan waard zijn.

Vertellen is iets anders dan toneelspelen of voordragen, want **bij vertellen liggen de verhalen nooit helemaal vast**. Vertellers gaan met diverse verhalen, elementen en technieken aan de slag en creëren iedere keer een unieke opvoering, in samenspel met hun publiek. Die toehoorders worden soms actief aan het werk gezet en maken zelf ook deel uit van het verhaal. Zij ontvangen voorzetten van de verteller, en vullen een deel van de verbandingen en beelden in. Verhalen worden zo een echte belevenis.

Een meeslepend verhaal is vaak opgebouwd uit vijf componenten. Het exposé beschrijft de beginsituatie: er was eens een hoofdpersoon, die ergens woonde en naar iets verlangde. Daarna volgt het motorisch moment:

‘op een dag’ gebeurt er iets dat de hoofdpersoon tot actie aanspoort. Er stelt zich bijvoorbeeld een probleem dat moet worden opgelost, er is een conflict, of de hoofdpersoon krijgt een opdracht. De held of heldin trekt eropuit, komt steeds grotere hindernissen tegen en de spanning wordt opgebouwd naar een hoogtepunt: de climax van het verhaal. Daarna volgt de afloop, want hoe gaat het nu verder? Welke invloed heeft het hoogtepunt op de rest van het leven? Dit kan een happy end zijn, maar ook doffe ellende. Het verhaal sluit vaak af met een eindbeeld, een conclusie of de moraal van het verhaal. Of gewoon met: “En ze leefden nog lang en gelukkig.”

Succesvolle verhalen spelen in op **herkenbare emoties**. Ga bij het brengen van een verhaal dus op zoek naar thema’s, problemen en gevoelens die mensen vandaag raken: waarom zouden ze meeleven met de hoofdpersoon? Denk ook goed na over de invalshoek van je verhaal. Soms moet je daarvoor de hoofdpersoon veranderen, of op een ander moment beginnen. Daarin zit de creativiteit van de verteller.

Die creativiteit kan je ook door anderen laten ervaren. Niet alleen door een verhalenverteller een podium te geven, ook door bezoekers zelf aan het werk te zetten. Want actief met verhalen spelen is een fijne manier om erfgoed te ontdekken.

In de periode 2017-2018 focusten de **erfgoedcellen Land van Dendermonde en Denderland** op volksverhalen, -liedjes en dialecten. Waarom deden ze dit? Volksverhalen spreken tot de verbeelding en geven lokale geschiedenis extra kleur. Weerwolven, kwelgeesten, heksen en spoken nemen je mee naar de wondere wereld van ‘het verleden’. Sagen en legenden leggen bovendien de gevoeligheden in de leefwereld van vroeger bloot. Volksverhalen mogen dan wel hip zijn, de cultuur van het vertellen ervan is aan het verdwijnen. De verhalen worden niet doorverteld en dreigen op korte termijn te verdwijnen.

Professioneel verhalenvertelster Veerle Ernalsteen ging samen met de deelnemers aan de slag met het rijke repertoire volksverhalen uit de regio. De reeks werd afgesloten met twee vertelavonden voor het publiek, waarbij de erfgoedverhalen helemaal tot leven kwamen.

- › Voor Erfgoedcel Land van Dendermonde, zie: <http://bit.ly/egd-dendermonde>
- › Bij Erfgoedcel Denderland vind je meer info onder: Cursus ‘volksverhalen vertellen’: <http://bit.ly/egd-denderland>.



IN ACTIE

☞ Verhalen vertellen biedt een kans om andere stemmen aan bod te laten komen. **Meerstemmigheid** in de praktijk dus. Voorwerpen en tradities kunnen heel wat verhalen losweken en het is boeiend om te ontdekken welke verhalen mensen verbinden met het erfgoed dat je beheert. En waarom zou je voorwerpen niet hun eigen verhaal laten vertellen?

☞ Verhalen kunnen misschien ook nog **herbeluisterd** worden, bijvoorbeeld via een podcast, of je kan naar aanleiding van Erfgoeddag een verhalenbundel maken. Mogelijkheden alom!

☞ Het **Sheherazadeproject** (*1001 stories for adult learning*) maakte een inspirerende handleiding met fijne werkvormen. Die laten cursisten verhalen vertellen, diepere lagen ontdekken en actief spreken met elkaar. Heel wat van die werkvormen kan je ook tijdens een activiteit op Erfgoed-

dag inzetten, want ze werken even goed voor *native speakers*. Neem dus zeker een kijkje in de handleiding: <http://bit.ly/egd-sheherazade>.

☞ De **archieven** die door het opsporen, beoordelen en soms veroordelen van daden tijdens de nacht ontstaan, kunnen gebruikt worden: waarom niet in een samenwerkingsverband met verschillende mensen? Bevatten processen rond misdaad sterke verhalen en veel informatie over het nachtleven? Historici zoals Robert Muchembled hebben er een heel oeuvre rond opgebouwd: de moeite om te lezen.

☞ ‘**Kleine documenten, grote verhalen**’ laat deelnemers aan de hand van archieven uit het Letterenhuis hun eigen verhaal uitwerken en op een toonmoment presenteren. <http://bit.ly/egd-documenten>

☞ In het Westfries Museum kan je tijdens een vertelrondleiding de **keerzijde van de Gouden Eeuw** ontdekken en het perspectief van de zwarte bediende Tabo Janz beluisteren.

WEBSITES

- › Alles over vertellen, vertelcultuur en vertellers in Vlaanderen: www.vertelleninvlaanderen.be.
- › Vlaamse sagen en legenden vind je via <https://volksverhalenbank.be>, Nederlandse via: www.verhalenbank.nl.
- › Wereldse verhalen kan je terugvinden op: <http://bit.ly/egd-beleven>.
- › Nog meer vertelstof: <http://bit.ly/egd-1001>.

LEESTIPS

- › M. Holmer, *Professioneel vertellen*. Bremen, 2010.
- › T. Verheyden, T. Rumes & A. Fluit, *How to story. Storytelling voor journalisten*. Tielt, 2014.
- › A. Ramsden & S. Hollingsworth, *The Storyteller's Way*. Hawthorn Press, 2013.
- › E-zine over vertelcultuur van het Meertensinstituut: <http://bit.ly/egd-vertelcultuur>

05 DE EMOTIES VAN DE NACHT

De nacht valt, ramen klappen dicht en gordijnen schuiven toe. De straten lopen leeg ... Voor het innerlijke leven is de schijnbare avondstilte het startschot om getrouw op gang te komen. Want in de nacht zetten de gemoederen zich in beweging, en gaat de rem die overdag stevig op het gevoelsleven wordt ingedrukt eindelijk weer uit. Wat overdag volgens sociale wenselijkheden zoal aan emoties wordt weggedrukt, tiert na de inval van de avond volop: liefde, blijdschap, opwinding, sympathie, nostalgie, ontroering, haat, woede, verdriet, bezorgdheid, eenzaamheid, fascinatie, melancholie ... Ze laten ons blozen, huilen en zweten. Ze doen onze hartslag overslaan.

Zo ook de angst. Angst is een van de meest uitgesproken emoties. En angst wordt vaak geassocieerd met de donkerte van de nacht. Angst voor het duistere en onbekende. Feiten en verbeelding lopen bij angst vaak door elkaar. Hoe reëel is angst? Denk aan allerlei fobieën, waarbij de angstlijder in kwestie wordt verlamd door iets waar een ander niet om maakt. Toch verdient angst alle aandacht en ernst. Want vandaag lijkt angst meer dan ooit aanwezig: de samenleving ademt angst voor blinde terreur, voor dramatische klimaatverandering, voor al wat vreemd is, voor de onzekerheid van de toekomst ... Deze angsten lopen als een vuurtje. Een lontje dat soms zelfs politiek strategisch wordt ontstoken, of dat door marketeers nog wordt aangewakkerd. Want wie bang is, klampt zich maar al te graag vast aan de eerste de beste oplossing die komt aanwaaien. Maar niet alles is slecht, want angst heeft één ongelofelijk voordeel: het zet mensen doorgaans aan tot actie. Dat kan vluchten of vechten zijn, maar net zo goed zet angst aan tot het maken van kunst, het schrijven van gedichten ...

Erfgoedwerk en emoties

Kunst en cultuur zijn sowieso de domeinen waar het hele spectrum van gevoelens, groot en klein, ongeneerd aan bod kan komen. Ook het cultureel erfgoed en het erfgoedwerk is vanzelfsprekend niet vrij van emoties. Het is een illusie te denken dat we alleen maar rationeel zouden werken, handelen, beslissen ... Gevoelens bepalen mee wat we doen, wat we leren, en hoe we de wereld, onze omgeving en andere mensen tegemoetkomen. Emoties en ratio staan niet lijnrecht tegenover elkaar.

Het is daarom zinvol onszelf eens een spiegel voor te houden en onszelf de vraag te stellen, ook bij datgene wat we vertellen of presenteren tijdens Erfgoeddag: welke emoties cultiveren we en welke vermijden we systematisch? Klopt het dat we doorgaans (weliswaar onbewust) gevoelens van trots, nieuwsgierigheid, plezier, waardering ... aanmoedigen, en gevoelens zoals schaamte, boosheid, lust ... vermijden? En waarom is dat zo? Om frictie en wrijvingen te vermijden? Je hoeft voor dergelijke botsingen niet noodzakelijk angst te hebben, want een confrontatie kan uiterst constructief werken!

De kwestie is voorbereid te zijn en te weten hoe je met zogenaamde negatieve reacties kan omgaan. Nodig mensen in de eerste plaats uit om hun gevoelens of indrukken onder woorden te brengen. Want dat is de eerste stap, de inbreng die je nodig hebt om tot een gesprek te kunnen overgaan. Beeld je volgende reactie in van persoon X: “Deze kunstwerken zeggen me niets, een kind kan dit ook!” Je kan onthutst zijn, en iets prevelen in de zin van: “Smaken verschillen.” En dan eindigt helaas het gesprek. Of je kan daarentegen aangeven: “Ik vind dit waardevol, omdat ...” Of: “We besloten dit te presenteren, omdat ...” Zo maak je het tenminste mogelijk voor persoon X om als volgt te reageren: “Zo had ik het nog niet bekeken.” Misschien vindt persoon X de kunstwerken nog steeds nietszeggend, maar hij of zij kan tenminste wel begrijpen waarom ze werden getoond. En dat is voor hem of haar misschien wel een essentiële sleutel bij het bezoeken van toekomstige expo’s.

Emoties vandaag

Op dit moment ontwikkelt zich – vooral in het erfgoedveld in Nederland – de praktijk van ‘**emotienetwerken**’ (zie literatuur- en webtip onderaan dit hoofdstuk): het is een zeer concrete en constructieve manier om



gesprekken op te starten rond beladen of controversiële (erfgoed)onderwerpen. Er worden zaken bespreekbaar gemaakt. Door samen luidop na te denken of te becommentariëren, komen meningen en betekenissen aan bod. Het gesprek en de reflectie komen op gang. Vanuit dat gesprek kan de kijk van mensen misschien veranderen; of kunnen ze misschien toch begrip opbrengen voor iets waar ze aanvankelijk erg negatief tegenover stonden.

Laten we ook nog even terugkomen op die spiegel en de vraag welke emoties we cultiveren. In het erfgoedveld zullen we snel uitkomen bij het aanmoedigen van gevoelens van empathie voor slachtoffers, of van sympathie voor de bijzondere identiteit van een regio. Daar hoeft niets mis mee te zijn; dat is vaak datgene waarvoor we staan, onze missie. Maar zijn we hierover altijd even transparant? Communiceren we waarom we dat doen? Net daarin maken we als erfgoedorganisaties een verschil: 'neutraal' zijn we nooit, maar oprecht hopelijk des te meer.

IN ACTIE

☞ Ga op zoek naar collectiestukken, of aspecten van het cultureel erfgoed waarin uitdrukkelijk **emoties** spelen (in het holst van de nacht). Vinden we in bepaalde periodes misschien net meer of minder een bepaald soort gevoelens terug? Of wat werd gecensureerd?

☞ Emoties zijn niet universeel maar sterk **cultuurbepaald**. In welke situatie men op welke manier kan of mag reageren hangt af van de culturele achtergrond. Denk aan begrafenisrituelen: in sommige delen van de wereld is het een feest, elders krijgen tranen en kreten de vrije loop. Er is geen universeel emotioneel register. Brengt een bepaald aspect van de erfgoedwerking ook dergelijke tegengestelde emoties aan de oppervlakte? Of misschien een collectiestuk?

☞ Emoties kunnen **veranderen in de loop van de tijd**. We kijken nu vaak terug vanuit een huidig emotioneel kader naar historische gebeurtenissen. Kunnen we zo'n blik deconstrueren?

☞ **Denk zelf eens aan een bezoek of deelname** aan een museum- of Erfgoedactiviteit die je emotioneel heeft geraakt: wat deed je toen? Wat dacht je, wat zag je? Wat voelde je? Ga er verder over in dialoog: wat lokte deze gevoelens uit? Wat maakte het memorabel voor jou? Veranderde het iets voor jou? Wat kan je uit deze persoonlijke ervaring leren voor je eigen praktijk?

☞ Met **inrichting** kunnen ook stemmingen worden opgeroepen: door gebruik van kleuren, materialen, geluiden, geuren ...

☞ Vraag je niet alleen af wat je wil doen, vertellen of tonen ... maar ook: **hoe willen we dat de bezoeker aan onze Erfgoeddag-activiteit zich voelt?** Het moment van aankomst is voor bezoekers bijvoorbeeld een magisch moment: geef hen uitdrukkelijk het gevoel dat ze welkom zijn, en de toon voor een positief gevoel is gezet. Een positieve ervaring werkt als een sjabloon voor herhaalbezoek ...

VOORBEELDEN UIT DE ERFGOEDECTOR

★ Persoonlijke keuzes: ondertussen zijn er veel musea die een ruimte of wand in het gebouw (of online) voorzien voor persoonlijke keuzes van bezoekers. In een tekstje wordt duidelijk gemaakt waarom een persoon voor dat werk of object koos. Wat is het verhaal of de reden? Heel vaak wekt(e) het werk of object uitgesproken gevoelens op bij de persoon in kwestie.

★ Emoties kunnen ook voorwerp zijn van een hele expo: Museum Dr. Guislain ontwierp in 2017 een tentoonstelling over het thema angst.
<http://bit.ly/egd-angst>

★ Dat je niet bang moet zijn om grote gevoelens toe te laten in het museum bewees het Gallo-Romeins Museum: zij organiseerden een ‘Singles Night’ voor alleenstaanden, met muziek, drankjes en ... opdrachten voor twee!

★ Dat gevoelens goed hun weg vinden in culturele expressievormen toont ook Reveil aan: deze vzw moedigt aan om op 1 november op diverse begraafplaatsen levensverhalen van kleine helden, die er niet meer zijn, warm te omkaderen met muziek en poëzie.

WEBSITES

- › Emotienetwerken: erfgoed als werkwoord, webinar LKCA met Hester Dibbits: <http://bit.ly/egd-emotie>.
- › *What fear can teach us*, TED-talk van Karen Thompson Walker, <http://bit.ly/egd-walker>.

LEESTIPS

- › P. Allegaert & P. Faber, *Schaamte*. Museum Dokter Guislain, Lannoo, 2015.
- › R. Daenen, H. Van Genechten & O. Van Oost, *Museum van het gevoel. Musea op de huid van de samenleving*. Politeia, 2016.
- › J. Dullaart J. & H. Dibbits, ‘Over emotienetwerken: een nieuwe manier van denken over erfgoed maken’, in: *Erfgoedmagazine*, nr.2, 2018, pp.30-33.
- › L.F. Barrett, *How emotions are made: the secret life of the brain*. Pan Macmillan, 2017.
- › J. Permentier (eindred.), *Leren & Angst, reflecties vanuit Cultuur in de Spiegel*. CANON Cultuurcel, Departement Onderwijs en Vorming, 2019.

06 LICHT EN DONKER

Hoe ga je aan de slag met de tegenstelling licht en donker? Een van onze inspiratiesessies stelt zich de vraag: 'Wat als er geen licht is?' Meer informatie vind je op pagina 48.

Entre chien et loup

Millennialang werd het ritme van het leven en werk volledig bepaald door de afwisseling tussen dag en nacht. Geen dag zonder nacht, geen licht zonder donker met op de wip de schemerzone, de periode wanneer de mens geen onderscheid kan maken tussen licht en donker, dag of nacht. Het Franse spreekwoord '*Entre chien et loup*' weet die schemerzone, waarin men geen hond van een wolf kan onderscheiden, perfect te vatten. De hond als symbool van de dag en het licht dat leidt, de wolf die staat voor de nacht, de dreiging.

Licht, donker en de schemerzone *entre chien et loup* zijn boeiende thema's om op Erfgoeddag mee aan de slag te gaan. De thema's waren en zijn nog steeds een inspiratiebron voor menig literair of muzikaal meesterwerk, architecturaal pareltje, beeldend kunstwerk, erfgoedobject of ambachtelijke praktijk. Ze vormen de basis van beroepen die vandaag verdwenen zijn, zoals de nachtwachten, fakkeldragers of *allumeurs*, de lantaarnopstekers die bij het vallen van de avond licht in de duisternis brachten. Er ontstonden ook nieuwe werkvelden zoals specialisten-lichtontwerpers of lichtkunstenaars.

De ontwikkeling van de **verlichtingstechnieken** schreed in een versneld tempo voorbij en had ook economische gevolgen. De werktijden werden uitgesponnen en de industriële ontwikkeling zorgde voor een toegenomen bloei. Mensen werkten dag en nacht. Verlichting werd een consumptieproduct in de privéruimtes en daarbuiten. De straten van een stad waren nooit meer donker, er was leven in cafés en het culturele leven bloeide

op. In de huiskamer bracht licht sfeer en beleving in de ruimte. Denk aan de interieurs van Victor Horta of Gustave Serrurier-Bovy, die een huis moesten zijn van licht en lucht. Denk aan het belang van de lichtoriëntatie voor het bepalen van kunstenaarsateliers die de noordkant verkiezen of de grote glasevels van vandaag. Denk aan de werking van glasramen in kerken.

Ook in de **schilderkunst** was de rol van het licht prominent aanwezig. Van het schamele licht in de vorm van een olielamp of kaars in de realistische taferelen van de arbeidersklasse tot de lichtschakeringen in de werken van de impressionisten of in afzonderlijk kunstwerken zoals in Magrittes werk *Het rijk der lichten*. Licht speelt ook in de fotokunst een grote rol. Boven heeft fotografie ook technisch een hele evolutie door- gemaakt. Denk verder ook aan de belangrijke rol van licht en donker in cinema of op de scène, in theater of opera's.

In de **literatuur** is licht, donker en schaduw een veel voorkomend thema. Emile Verhaeren schrijft over *La lumière agissante* – het zinderende licht – dat het uitzicht van vormen en ruimtes vervormt, de kleur en sfeer bepaalt en waarin ook de schaduw levendig wordt. In de *Lof der schaduw* (*Praise of Shadows*, 1933) omschrijft de filosoof-romanschrijver Tanazaki de vele voordelen van het (elektrische) licht, maar betreurt hij de esthetische prijs die hiervoor betaald moet worden.



Verder heeft licht ook in de **wetenschap** een grote rol gespeeld. Fotonica is de wisselwerking tussen licht (fotonen) en elektronen (elektronica) en wordt toegepast in geneeskunde, robotica, duurzame energie, telecommunicatie, enz. Zonder licht geen Nobelprijs Natuurkunde 2017. Want de door Einstein voorspelde gravitatiegolven zijn ontdekt met behulp van lichtgebaseerde detectoren. Ook in onderzoek bij cultureel erfgoed wordt fotonica toegepast, bv. voor het dateren van glas.

Licht is ook **energie**. Op een zonnige dag is de lichtsterkte gemiddelde ca. 3.000 tot 35.000 lux. Eén lux staat gelijk aan de intensiteit van kaarslicht op 1 meter afstand. Om kleuren te kunnen waarnemen is er ongeveer 30 lux nodig. Bij langdurige blootstelling aan meer dan 50 lux is er reeds merkbare schade bij zeer lichtgevoelige objecten. Daarom zouden we alle waardevolle objecten best in het duister opbergen. Maar welke betekenis hebben ze dan nog, als niemand ze kan bekijken, bewonderen, bestuderen?

IN ACTIE

☞ **Koppel** het thema aan voorbeelden uit de literatuur, muziek, erfgoed-objecten.

☞ Laat je inspireren door thema's uit de **schilderkunst**, zoals bv. de tentoonstelling 'Van Gogh en de kleuren van de nacht'.

☞ Breng het beroep van **lantaarnopsteker** terug tot leven.

☞ Experimenteer met **licht en schaduw**:

- > creëer een Chinees schimmenspel;
- > belicht een museumzaal/kunstwerk eens op een andere manier;
- > maak een camera obscura;
- > organiseer een dia-avond;
- > organiseer een Polaroidworkshop;
- > organiseer een workshop tekenen met licht: 'lightpainting';
- > Experimenteer tijdens Erfgoeddag met een doka. Dit is een licht-dichte ruimte waarin je zelf negatieven en foto's kan ontwikkelen.

☞ Vertel een verhaal en lees bijvoorbeeld voor uit een **kinderboek**, zoals: *Licht uit!*, *Welterusten kleine beer*, *Wat is het mooi donker* of *Ik wil de maan*.

WEBSITES

- › Koninklijk Belgisch Filmarchief: cinematek.be
- › Steunpunt voor Productie, Ontwerp en Technische krachten van de brede culturele sector: <http://bit.ly/egd-stepp>
- › CODART is het internationale netwerk van curatoren van Nederlandse en Vlaamse kunst: <http://bit.ly/egd-vangogh>
- › Een stad is een permanente licht- en donkershow. Dat bewees ook de fascinerende tentoonstelling van het STAM: <http://bit.ly/egd-belicht>
- › Themadossier rond licht: <http://bit.ly/egd-lichtkunst>
- › Tentoonstelling in het Design Museum Gent die het thema licht heel breed opvatte en met andere facetten verbond: <http://bit.ly/egd-lightopia>
- › Lichtfestival in Gent: <http://bit.ly/egd-ugent>

LEESTIPS

- › Directie Monumenten en Landschappen, *Licht en verlichting*. Brussels Hoofdstedelijk Gewest, Brussel, 2007.
- › K. Ryberg, *Het effect van licht op je gezondheid en geluk*. Spectrum, 2019.
- › A. Devogelaere, *Zicht op licht. De historie van het kunstlicht*. 2016.
- › J. Itten, *Kleurenleer*.
- › F. Perrot & A. Granboulan, *Vitrail. Art de lumière*. 1998.
- › I. Vermeulen, *Nachtlicht. De schilders van het nieuwe licht 1880-1940*. 2010.
- › A. Brokerhof, *Verlichting in musea en expositieruimten*. 2008.

ANDERE INSPIRATIEBRONNEN

- › Ann Veronica Janssens is een hedendaagse beeldend kunstenaar die voornamelijk met licht werkt.

07 NACHTWERK

Ook 's nachts wordt er gewerkt. Erfgoeddag vormt een mooie gelegenheid om de helden van de nacht in de kijker te zetten.

In onze maatschappij met haar 24-uurseconomie en haar nadruk op flexibel werken zou je verwachten dat heel wat mensen 's nachts aan het werk zijn. Toch blijkt uit de meest recente cijfers van het Steunpunt Werk dat slechts 3 % van alle loontrekkenden tussen 20 en 64 jaar nachtarbeid verricht. Tegelijkertijd leeft de illusie dat nachtwerk typisch is voor de industriële en postindustriële samenlevingen, met hun introductie en veralgemeende verspreiding van artificiële verlichting. Niets is minder waar. Uit historisch onderzoek blijkt dat nachtwerk een constante is doorheen de geschiedenis en over culturen heen. Naast de reguliere dagtaken en -activiteiten heeft dus ook de nacht zijn typische activiteiten en werkritmes.

Nachtwerk laat zich in een viertal brede categorieën opdelen:

- ★ Ten eerste zijn er de taken die eigenlijk een gewone voortzetting zijn van dagactiviteiten. Het betreft die taken en beroepen die eigen zijn aan ondernemingen of organisaties die er een 24-uursritme op nahouden: fabrieken, ziekenhuizen, callcenters, hotels, politie en hulpdiensten ... Dit zijn doorgaans het type activiteiten waarbij er in ploegen wordt gewerkt en waarbij de arbeid niet of nauwelijks verschilt van hetgeen overdag gedaan wordt.
- ★ Het tweede type activiteiten betreft die taken die 's nachts worden uitgevoerd nadat de reguliere dagactiviteiten stoppen. Zo staan heel wat gebouwen of sites waar er overdag gewerkt wordt 's avonds en 's nachts leeg. Vaak worden nachtwakers ingezet om deze gebouwen of sites te bewaken. Ook worden heel veel gebouwen, machines of infrastructuur 's nachts gereinigd en/of onderhouden.
- ★ Een derde type nachtactiviteiten sluit hier nauw bij aan. Het zijn die activiteiten die anticiperen op of voorafgaan aan typische dagritmes en



-activiteiten. Bakkers bakken hun brood 's nachts, zodat het 's morgens vers in de winkel ligt, klaar voor de hongerige klanten. Winkels worden 's nachts bevoorrad, zodat de rekken tegen het openingsuur aangevuld zijn en ook kranten worden 's nachts gedrukt en gedistribueerd, zodat ze overdag gelezen kunnen worden.

★ Het vierde type activiteiten ten slotte is echt gebonden aan de nacht. Vaak zijn dit de meest tot de verbeelding sprekende. Zo heb je heel wat reguliere activiteiten die verbonden zijn aan de nacht. Nogal wat wetenschappers zoals astronomen of biologen doen hun voornaamste observaties tijdens de nacht. Ook verkiezen heel wat schrijvers en andere kunstenaars de nacht om geconcentreerd aan hun oeuvre te kunnen werken. En zonder het nachtelijk uitgaansleven zouden er bijvoorbeeld geen portiers of buitenwippers nodig zijn. Naast de reguliere activiteiten die intrinsiek verbonden zijn aan de nacht heb je ook heel wat irreguliere of zelfs onwetelijke activiteiten die zich bij voorkeur 's nachts afspelen omdat ze de bestaande maatschappelijke orde uitdagen: diefstal, smokkel, prostitutie, verzetsactiviteiten ... Of specifieke symbolische praktijken zoals hekserij, voodoo, satanisme ...

Of en in welke mate men aan nachtwerk doet is in de loop van de geschiedenis altijd al sterk contextueel bepaald. Soms is/was het een vrije keuze, zoals de schrijver die ervoor kiest om 's nachts te schrijven. Maar al te

vaak is/was het een noodzaak. Net zoals vandaag hing vroeger veel af van het type werk dat men verrichtte, de plaats waar men woonde (stad of platteland), de tijd van het jaar (oogsten onder *'the harvest moon'* en jagen onder *'the hunters moon'*), de sociale positie die men bekleedde, of men man of vrouw was, de concrete afspraken, contracten of engagementen die men was aangegaan ... Net zoals vandaag was slechts een klein deel van de werkende bevolking het ganse jaar door als nachtwerker actief. Maar heel veel mensen verrichtten in de loop van het jaar gedurende kortere of langere perioden een of andere vorm van nachtwerk, voor eigen of voor andermans gewin.

IN ACTIE

☞ Net zoals vandaag het geval is, werd nachtwerk in het verleden vaak streng **gereguleerd en beperkt**. Zeker in de steden was dit het geval. Naast het feit dat er nauwkeurig bepaald werd wie zich 's nachts nog op straat mocht begeven werd er ook bepaald welk type nachtwerk door wie toegelaten was. Vanuit het oogpunt van de sociale en economische geschiedenis zijn hier dus boeiende verhalen te rapen.

☞ De nachtelijke *'sensescapes'* – onze **zintuiglijke ervaringen** – zijn compleet anders dan overdag. Waarom geen nachtelijke tocht door musea en archieven, in het zog van de nachtwakers?

☞ Alhoewel nachtwerk heel wat negatieve gevolgen heeft, zeker op het vlak van het sociaal leven en de fysieke en mentale gezondheid van de nachtwerk(st)er, blijkt nachtwerk toch ook een zekere mate van **verbondenheid** te creëren. Of het nu straatmadelieven onder elkaar zijn, verpleegkundigen die de nachtshift doen of vrachtwagenchauffeurs die elkaar treffen voor een nachtelijke koffie in een wegrestaurant; blijkbaar heeft de intimiteit en de geborgenheid van de nacht een impact op de wijze waarop mensen met elkaar omgaan. Ook de Nachtradio op de openbare omroep stond bekend om zijn verbindende functie.

☞ Tijdens het nachtelijk werk werden vaak andere **gesprekken** gevoerd dan overdag. Zo werden veel verhalen verteld en overgeleverd. Zie thema: verhalen vertellen.

LEESTIPS

- › A.R. Ekirch, *At day's close. Night in times past*. New York, W.W. Norton & Company, 2005. Meer bepaald hoofdstuk 6: 'Works of darkness: Labor'.
- › N. Gonlin & A. Nowell (Eds.), *Archeology of the Night. Life After Dark in the Ancient World*. Louisville, University of Colorado Press, 2018.
- › M. Beaumont, *Nightwalking. A nocturnal history of London*. New York, Verso, 2015.
- › C. Dewdney, *Acquainted with the Night. Excursions through the world after dark*. London, Bloomsbury, 2004.

08 GROTE EN KLEINE NACHTDIERTJES

Dieren komen tot leven tijdens de nacht. Het kan interessant zijn om samen met een vereniging een activiteit uit te werken over het leven van nachtdieren.

Wat hebben de gebroeders Grimm en Sergej Prokofjev gemeen? De fascinatie voor een mysterieus en intrigerend dier dat wij kennen als een nachtdier en – vooral in de 19e en het begin van de 20e eeuw – aanzien werd als de vijand van de mens.

De gebroeders Grimm schreven de bekendste versie van *Roodkapje en de wolf*. De wolf wordt er afgeschilderd als de ultieme slechterik, terwijl de Russische componist Prokofjev in *Peter en de Wolf* het dier opvoert als de grootste bedreiging voor de andere dieren en het ten slotte als attractie laat paraderen op weg naar de dierentuin.

Maar ook andere nachtdieren kregen in de mondelinge en schriftelijke verhalenculturen een prominente betekenis. Het bekendste voorbeeld is waarschijnlijk de vleermuis in Bram Stokers' *Dracula*, waarin de hoofdpersoon (graaf Dracula) van gedaante kan veranderen en onder andere als vampier op jacht gaat naar mensenbloed. Zonlicht wordt gemedend. Ook de uil inspireert al eeuwenlang schrijvers, kunstenaars en onderzoekers, onder meer omwille van zijn mysterieuze karakter en grote, sturende ogen (die hij niet kan bewegen). De uil was in de klassieke oudheid al het symbool van kennis en wijsheid. In de Griekse mythologie vergezelde de uil Pallas Athena, de godin van de wijsheid.

Daarnaast wordt de uil ook vaak opgevoerd als onheilsbode. Regisseur David Lynch speelde met het idee: "*The owls are not what they seem*".

Wanneer de zon ondergaat, de temperatuur daalt en de luchtvochtigheid toeneemt, voelen sommige dieren zich beter in hun sas dan overdag. Maar



geen licht betekent ook het quasi wegvallen van de visuele waarneming. Daarom zijn bij nachtdieren vaak de andere zintuigen beter ontwikkeld. Egels hebben een beter reukvermogen en sommige herten, dag- en steeds meer nachtdieren, kunnen dan weer beter horen. En omdat de vleugels van de uil geen geluid maken wanneer hij vliegt, kunnen ze zich simpelweg geluidloos op hun prooi laten vallen.

De geluiden die de nachtdieren maken – denk maar aan het roepen van de uil of het huilen van de wolf – worden vaak gelinkt aan de maan en de andere hemellichamen. De eerste volle maan van het jaar wordt niet voor niets de wolfmaan genoemd. Zo hadden we op 21 januari 2019 zelfs een supermaan, een bloedmaan én een wolfmaan tegelijkertijd.

VOORBEELD

In januari 2019 vond *Turnhout by Night* plaats. Tijdens die winterwandeling werden bezoekers getraakteerd op sfeerverlichting met leuke lichtaccenten. De route kwam ook langs het Natuurpunt Museum. Want bij zonsondergang komen de nachtdieren nu eenmaal tot leven. Dit was een mooie kans om te ervaren hoe zintuigen in het donker beter worden. Inzetten op zintuigen en beleving tijdens Erfgoeddag loont dus zeker de moeite. Zie: <http://bit.ly/egd-natuurpunt>

LEESTIPS

- › M.G.C. Schouten, *Spiegel van de natuur, het natuurbeeld in cultuurhistorisch perspectief*, Uitgeverij Knnv, 2005.
- › K. Broos, B. Dumon Tak, S. Moors, *Roodwaternacht: biodiversiteit, alles altijd anders*, Uitgeverij De Dagen, 2010.

09 DROMEN

Dromen zijn ideaal om kinderen bij je werking te betrekken. Welke rituelen zijn er voor het slapengaan?

Dromen zijn overal, bij groot en klein. Denk maar aan het verhaal van de Tandenfee dat wordt verteld aan kinderen wanneer ze hun melktanden beginnen te verliezen. 's Nachts komt de Tandenfee langs, haalt het op en legt een muntstuk onder het hoofdkussen van het kind. Op die manier is de nacht bijzonder helend voor een kinderhart. Kinderen slapen gerust en zijn niet langer bang voor het verlies van hun tand(en). Een fee brengt soelaas en verlichting.

Het verhaal van de Tandenfee dateert van rond de eeuwwisseling. Daarvoor moest er over gewaakt worden dat boze geesten of heksen niet aan de haal gingen met melktanden. Het was belangrijk om ze tijdig te begraven in de tuin. Enkel zo kon je immers een vloek afweren. Het verhaal werd gaandeweg minder bijgelovig; een melktand moest altijd worden begraven opdat een nieuwe tand de kans kreeg om te groeien. Soms werden melktanden bewaard tot iemands dood. Daarna werden ze mee in de kist gelegd. Deze daad stond symbool voor het eeuwige leven.

En als je niet kan dromen?

Dan kan je naar de sterren kijken. Sterrenkunde is zo oud als de mensheid zelf. Al in Babylonië, het huidige Irak, werden de sterren bestudeerd. In de 16e eeuw ontdekte Copernicus dat de aarde om de zon draait en dus niet omgekeerd, zoals lang werd gedacht. Vroeger keken sterrenkundigen door een telescoop. Vandaag kijken ze anders naar de sterren en geven computers hen veel informatie. Maar hoe is de telescoop ontstaan? Bouw er een Erfgoeddagactiviteit rond.

Dromen in de schilderkunst

Lijden doet vaak dromen. Niet toevallig volgt het surrealisme op het rationalisme. Tijdens en na de harde Eerste Wereldoorlog hadden mensen nood aan dromen, een nieuwe werkelijkheid en hoop. Dit voedde de surrealisten in de schilderkunst. Denk maar aan *L'Empire des lumières* van

René Margritte. Kan je je het schilderij voor de geest halen en zie je het landschap in de nacht met daarboven de heldere wolkenlucht? Dag en nacht vloeien op wonderlijke wijze samen. De illusie en de droom ontstaan. Het surrealisme is niet alleen inhoudelijk interessant, maar ook vormelijk aangezien kunstenaars lessen trokken uit diverse stromingen.

IN ACTIE

👉 Organiseer een **kamp** tijdens het weekend van Erfgoeddag en laat de kinderen dromenvangers maken. Hoe ontstond de dromenvanger? Laat hen slapen in jouw museum of erfgoedlocatie. Komt de Tandefee op bezoek?

👉 Hoe interpreteren kinderen dromerige schilderijen? Neem een schilderij dat dromen centraal stelt en organiseer een **schilderactiviteit voor kinderen**.

👉 Een **jukebox** tijdens Erfgoeddag met dromen als rode draad? Vele liedjes gaan over dromen. Welke liedjes vinden mensen die dichtbij jouw locatie wonen het mooist? Vraag het hen en laat hen weten wanneer hun nummer door de boxen schalt.

👉 Hoe zou de **telescoop** ontstaan zijn? En welke rol speelt die telescoop vandaag als we het hebben over de sterren?

👉 Welke evolutie kende **nachtkledij**? Breng het in beeld.

LEESTIPS

› Het surrealisme: *Manifest van het Surrealisme* van André Breton

WEBSITE

› De Tandefee: <http://bit.ly/egd-tandefee>



DEEL 2

ERFGOEDDAG PRAKTISCH



20 JAAR ERFGOEDDAG, DAT VIERNEN WE MET 'DE NACHT'

Waarover gaat Erfgoeddag?

Op Erfgoeddag zetten we het roerend, digitaal en immaterieel erfgoed in de kijker. Met roerend erfgoed bedoelen we allerlei objecten en dingen, zoals oude boeken, schilderijen, etsen, foto's, archiefstukken en werktuigen.

Onder immaterieel cultureel erfgoed plaatsen we de niet-tastbare gebruiken of gewoontes van vroeger, die mensen willen doorgeven aan volgende generaties. Denk bv. aan de thuisverpleging in Geel, de Sint-Barbarafeesten, de Sint-Rochusverlichting, thee- of biercultuur, verhalen vertellen, ambachtelijke technieken om een reuzenhoofd te maken ...

Wanneer?

Erfgoeddag viert in 2020 de 20e editie. Feest! Speciaal voor de gelegenheid laten we het traditionele tijdslot (zondag, 10-18 uur) volledig los. Op **zaterdag 25 en zondag 26 april** ben je als deelnemer een heel weekend lang vrij om activiteiten te organiseren, zelfs tijdens de nacht. Profiteer ervan!

Waar?

In Vlaanderen en Brussel.

Waarom deelnemen?

‘De Nacht’ biedt ontelbare kansen om je collectie, werking of verhalen op een bijzonder originele manier in de kijker te zetten. Vaste klanten en nieuwe bezoekers krijgen de kans om je werking te herontdekken of te leren kennen. En bovendien biedt Erfgoeddag je een dankbare kapstok om onbekende hoekjes te tonen aan je publiek. Het evenement vormt het ideale start- of eindpunt voor een langlopende tentoonstelling of een ander project. Je surft mee op de communicatie van Erfgoeddag en profiteert van een ruimere zichtbaarheid.

Door resoluut in te zetten op een nieuw of specifiek publiek, creëer je heel wat interessante kansen. Schenk dit jaar bijvoorbeeld extra aandacht aan jongeren. Of wat dacht je van kleine kinderen en hun grootouders? Of werk met een technische school samen en organiseer een activiteit rond oud en nieuw licht.

Deze editie schreeuwt om samenwerking met nieuwe of verrassende partners. Welke verhalenvertellers ken je? Wie kent er iets van licht? Wie weet nog hoe dorpsfeesten vroeger georganiseerd werden?

Erfgoeddag is een beleidsinstrument van de Vlaamse overheid en wil de beeldvorming over cultureel erfgoed in al haar facetten versterken. De landelijke coördinatie van dit evenement is in handen van FARO, het Vlaams steunpunt voor cultureel erfgoed. Erfgoeddag gaat voluit voor het zichtbaar maken en onder de aandacht brengen van de waarde van het cultureel erfgoed en van cultureel-erfgoedorganisaties in de maatschappij en in de media. Het evenement spoort de sector aan om samen te werken, innoverende impulsen te cultiveren en de eigen activiteiten in een hedendaags erfgoedperspectief te plaatsen. Ook wil Erfgoeddag de reflectie over erfgoedontsluiting, publiekswerking en duurzaamheid stimuleren.

DE ALGEMENE VOORWAARDEN VAN ERFGOEDDAG

Om in te schrijven en deel te nemen aan Erfgoeddag dient je activiteit aan een aantal voorwaarden te voldoen. Een volledig overzicht van de algemene voorwaarden lees je op <https://faro.be/erfgoeddag/procedure> van zodra de inschrijvingen van start gaan. Lees dit document goed, bij het doorlopen van de inschrijvingsprocedure zal jou gevraagd worden deze voorwaarden te onderschrijven.

De belangrijkste elementen op een rijtje:

- ★ Je activiteit heeft een aantoonbare link met het thema ‘De Nacht’. Erfgoeddag mag dus niet louter een opendeurdag zijn. Het thema is een grote meerwaarde voor het evenement.
- ★ Je activiteit focust op cultureel erfgoed.
- ★ Je activiteit vindt plaats in het weekend van 26 april.
- ★ Je activiteit op Erfgoeddag is gratis voor het publiek.
- ★ Je activiteit op Erfgoeddag mag geen loutere ‘opendeurdag’ zijn.

Als jouw activiteit niet beantwoordt aan de voorwaarden, kan ze worden geweigerd. De Stuurgroep en Werkgroep Erfgoeddag waken over het aanbod en lezen de inschrijvingen zorgvuldig na. De algemene voorwaarden zijn dan ook de maatstaf bij de beslissingen van deze werkgroep. Heb je vragen bij deze voorwaarden, of twijfel je of je voorstel hieraan beantwoordt? Neem dan zeker contact op met de Coördinatie Erfgoeddag.

BELANGRIJKE DATA

OKTOBER EN NOVEMBER 2019

Inspiratiesessies met drie kapstokken om je activiteit aan op te hangen:

- › Wat als er geen licht is?
- › Van voorlezen tot vertellen.
- › Wat als er geen beeld is?

DINSDAG 01 OKTOBER 2019

Start inschrijfperiode.

DECEMBER 2019

Kom bij ons op visite tijdens ‘de Nachtwacht’. Vordert het vormgeven van je activiteit eerder moeizaam? Heb je praktische of andere vragen? Wij helpen je graag tijdens deze informele, laagdrempelige ontmoetingen.

VRIJDAG 10 JANUARI 2020

Einde inschrijfperiode. Activiteiten indienen is niet meer mogelijk.

VRIJDAG 10 JANUARI TOT EN MET VRIJDAG 24 JANUARI 2020

De lokale of regiocoördinator leest de activiteiten uit zijn of haar gemeente, stad of regio na, vult ontbrekende informatie aan en corrigeert waar nodig.

DONDERDAG 06 FEBRUARI 2020

De Werkgroep Erfgoeddag komt samen. De Stuurgroep Erfgoeddag, de FARO-medewerkers en de erfgoedcellen buigen zich over enkele bijzondere activiteiten. Welke activiteiten kloppen inhoudelijk niet en vragen om bijsturing? Welke activiteiten slepen een ster in de wacht en verdienen extra promotie via diverse kanalen zoals de website en de pers?

VRIJDAG 24 JANUARI TOT EN MET VRIJDAG 14 FEBRUARI 2020

Eindredactie activiteiten bij FARO.

TOT 14 FEBRUARI 2020

Bestelling promotiemateriaal.

MIDDEN MAART 2020

Levering promotiemateriaal.

DONDERDAG 26 MAART 2020

www.erfgoeddag.be online

WEEKEND VAN 25-26 APRIL 2020

De 20e editie van Erfgoeddag!

INSPIRATIESESSIES

In de maanden oktober en november ben je van harte welkom op onze inspiratiesessies. Waarom je ze zeker niet mag missen? De inspiratiesessies zetten je op weg bij het bedenken van een Erfgoeddagactiviteit. Welke activiteit wil je organiseren? Met welke partners? Heb je een locatie in gedachten? Of ken je de insteek van je activiteit al, maar weet je niet hoe je je activiteit kan vormgeven? Kom luisteren en ontdek zo wat je kan doen om van de 20e verjaardag van Erfgoeddag een feest te maken voor het publiek en je eigen organisatie.

Naast inhoudelijke input overlopen we ook hoe alles praktisch precies in elkaar zit. Hoe bestel je promotiemateriaal? Hoe schrijf je je activiteit in? En wanneer verschijnt de activiteit op www.erfgoeddag.be en de UiTData-bank?

Opgelet!

De sessies vinden enkel plaats bij voldoende inschrijvingen. Omdat deze sessies belangrijke ontmoetingsmomenten kunnen zijn, mikken we per sessie op minstens tien deelnemers.

Aan welke kapstokken kan je jouw activiteiten ophangen?

We groeperen de inspiratiesessies volgens drie sporen. Deze thema's kan je gebruiken als insteek voor je activiteit:

1. Van voorlezen tot vertellen.
2. Wat als er geen beeld is?
3. Wat als er geen licht is?

Het volledige programma van de inspiratiesessies ontdek je in de FARO-kalender: faro.be/kalender.

1. Van voorlezen tot vertellen

‘De Nacht’, vertellen en voorlezen vormen een ideale match. Verhalen voorlezen is iets magisch. Een nieuwe wereld opent zich voor jong en oud. Verhalen brengen mensen samen, vooral wanneer ze verteld worden in een bijzondere setting.

Een verhaal voorbereiden is helemaal niet zo moeilijk. Iedereen Leest zet je tijdens deze sessie op weg. Na deze inspiratiesessie ben je helemaal vertrouwd met het voorlezen, samenlezen en vertellen van verhalen en gedichten. Je leert mogelijke nieuwe partners kennen om mee samen te werken en gaat naar huis met een resem inspirerende voorbeelden en boekentips voor jong en oud.

Iedereen Leest is de referentieorganisatie rond lezen en leesplezier in Vlaanderen en Brussel. Zij is o.a. organisator van de Voorleesweek, Jeugd-boekenmaand en Boekstart. Samen met partners werkt Iedereen Leest aan een inspirerend leesklimaat en stimuleert een brede en inclusieve leescultuur.

Meer info: www.iedereenleest.be

- ★ **Limburg** | donderdag 7 november, 13.30 tot 17 uur
Villa Verbeelding, Hasselt
- ★ **Oost-Vlaanderen** | donderdag 24 oktober, 13.30 tot 17 uur
Utopia, Aalst
- ★ **Antwerpen** | donderdag 3 oktober, 13.30 tot 17 uur
Letterenhuis, Antwerpen
- ★ **West-Vlaanderen** | donderdag 10 oktober, 13.30 tot 17 uur
Boekenhuis Theoria, Kortrijk
- ★ **Vlaams-Brabant** | donderdag 15 november, 13.30 tot 17 uur
Volkscafé De Cam, Gooik
- ★ **Brussel** | dinsdag 24 september, 13.30 tot 17 uur
Trainworld, Brussel

2. Wat als er geen beeld is?

Wat rest er ons als het beeld wegvalt? Een hele wereld! Laat bezoekers op Erfgoeddag genieten van nieuwe ervaringen zoals voelen, proeven en ruiken. We zetten tijdens deze sessies in op zintuigen en hopen je hiermee te inspireren om zelf een activiteit te bedenken die het publiek en al haar zintuigen triggert en mogelijk terug meevoert naar het verleden. Denk zelf maar aan de geuren die je terugbrengen naar je kindertijd. Maar hoe ga je hier nu zelf mee aan de slag? Je bent van harte welkom op onze inspiratiesessies die inzetten op zintuigen.

- ★ **Antwerpen | donderdag 17 oktober, 13.30 tot 17 uur**
Kazerne Dossin, Mechelen
- ★ **Brussel | vrijdag 18 oktober, 13.30 tot 17 uur**
Belgian Chocolate Village, Koekelberg
- ★ **Limburg | woensdag 16 oktober, 13.30 tot 17 uur**
Provinciaal Domein Dommelhof, Pelt
- ★ **Oost-Vlaanderen | dinsdag 15 oktober, 13.30 tot 17 uur**
SteM - Stedelijke Musea Sint-Niklaas, Sint-Niklaas
- ★ **Vlaams-Brabant | dinsdag 22 oktober, 13.30 tot 17 uur**
Kasteel van Gaasbeek, Lennik
- ★ **West-Vlaanderen | dinsdag 8 oktober, 13.30 tot 17 uur**
Gruuthusemuseum, Brugge

3. Wat als er geen licht is?

Het spel met licht en donker fascineert, zoveel is zeker. Ook zonder veel moeite en in alle eenvoud kan je op Erfgoeddag heel wat boeiende zaken uitproberen met licht. Door te experimenteren met een ledlamp geef je een kamer een heel andere kleur. Of gebruik licht en verlichting om volop in te zetten op beleving en zoek een manier om specifieke stukken uit je collectie – letterlijk – uit te lichten.

- ★ **Antwerpen | donderdag 7 november, 19 tot ongeveer 22 uur**
Natuurpunt Museum, Turnhout
- ★ **Brussel | donderdag 21 november, 13.30 tot 17 uur**
Brussels Design Museum (ADAM), Brussel
- ★ **Limburg | dinsdag 19 november, 19 tot ongeveer 22 uur**
Landcommanderij Alden Biesen, Bilzen

- ★ **Oost-Vlaanderen** | **woensdag 6 november, 16 tot ongeveer 20 uur**
UGent Volkssterrenwacht Armand Pien, Gent
- ★ **Vlaams-Brabant** | **dinsdag 5 november, 13.30 tot 17 uur**
Het Gasthuis, Aarschot
- ★ **West-Vlaanderen** | **dinsdag 12 november, 13.30 tot 17 uur**
Museum Stoom en Stroom, Izegem

DE NACHTWACHT

Heb je vragen bij de voorbereiding van je activiteit? Twijfel je of je idee wel past binnen het opzet van Erfgoeddag? Zoek je partners in je buurt maar weet je niet hoe ze te zoeken? Vordert het vormgeven van je activiteit eerder moeizaam of heb je vragen? Heb je praktische of andere vragen?

Kom dan bij ons langs tijdens ‘De Nachtwacht’. Wij helpen je graag tijdens deze informele, laagdrempelige ontmoetingen. Deze momenten zijn maatwerk. We staan je in kleine groepjes of individueel te woord. Meld je wel vooraf aan en beschrijf jouw vraag. Zo kunnen we het gesprek voorbereiden.

- ★ **Antwerpen** | **maandag 2 december, 14 tot 17 uur**
De Marktlinde, Westerlo
- ★ **Brussel** | **dinsdag 3 december, 14 tot 17 uur**
FARO, Brussel
- ★ **Limburg** | **woensdag 11 december, 14 tot 17 uur**
Zaal Ketelbeek, Halen
- ★ **Oost-Vlaanderen** | **woensdag 4 december, 14 tot 17 uur**
Centrum voor streekgeschiedenis, Zottegem
- ★ **Vlaams-Brabant** | **dinsdag 10 december, 14 tot 17 uur**
Belevingscentrum Ruggerdinge, Landen
- ★ **West-Vlaanderen** | **maandag 9 december, 10 tot 12 uur**
Bakkerijmuseum, Veurne

CHECKLIST

Onderstaande thema's en bijhorende vragen kunnen je op weg helpen bij het vormgeven van je activiteit.

Bij het voorbereiden van je activiteit

Welk cultureel erfgoed zet je in de kijker?

Bv. licht vroeger en nu, sterren anders bekeken, de betekenis van dieren hier en in andere culturen ...

.....

Op welke manier geef je je activiteit vorm?

Bv. archiefstukken vormen de basis, verhalen van generatie op generatie, activiteit op maat van blinden en slechtzienden ...

.....

Over welk type activiteit gaat het?

Bv. tentoonstelling, debat, workshop, wandeling ...

.....

Met welke partners werk je samen?

Bv. het gemeenschapscentrum in je buurt, het buurtcentrum, de kerk ...

.....

Waar vindt de activiteit plaats?

Voor welke doelgroep organiseer je de activiteit?

Bv. kleuters, zwangere vrouwen, leerkrachten, nieuwkomers, asielzoekers, gepensioneerde vrijwilligers, mensen die 's nachts werken ...

.....

Wanneer vindt de activiteit plaats?

.....

Is je activiteit gratis?

Erfgoeddag wil laagdrempelig zijn en een breed publiek bereiken. Dit is een van de redenen waarom de activiteiten tijdens het evenement gratis zijn. We willen delen, sensibiliseren en aandacht vragen. Vrijwilligerswerk en professioneel voluntarisme zijn onze troeven.

Praktische aandachtspunten

- Is het duidelijk wie de vrijwilligers vooraf brieft?
- Is er een uurschema dat vrijwilligers kunnen raadplegen?
- Hangen de Erfgoeddagvlaggen op een zichtbare plaats uit? Zijn de wegwijzers goed bevestigd?
- Is er een fotograaf aanwezig om foto's te nemen?
- Wie telt de bezoekers? Wie stuurt de bezoekersaantallen door tijdens Erfgoeddag?
- Wie maakt de onthaalstand klaar?
- Is het duidelijk voor de bezoekers wie ze kunnen aanspreken?
- Is het duidelijk voor het publiek waar de activiteit start?

Je besluit je activiteit te registreren

Deze handige checklist helpt je bij het online indienen van je activiteit voor 10 januari 2020.

1. Is jouw beschrijving wervend?

Is het duidelijk waarover je activiteit gaat en wat het publiek mag verwachten? Schrijf hieronder alvast je titel en een eerste idee, of beschrijf je activiteit. Gebruik je een titel die aanspreekt? Richt de beschrijving zich tot het publiek?

Titel van je activiteit:

Beschrijving activiteit, maximum 400 tekens:

.....

.....

.....

.....

.....

We geven hieronder enkele voorbeelden van wervende teksten van de vorige Erfgoeddageditie.

Voorbeeld 1: Klinken 'eps' en 'letterkessoep' je vreemd in de oren? De smaak zal je na deze dag allicht nooit meer vergeten. Ook pastinaak wordt verwerkt tot een heerlijke soep. Zegt 'smoelpap' je nog iets of lust je liever rijstpap? Kom zeker eens proeven van deze vergeten gerechten tijdens onze tentoonstelling van allerlei toestellen waarmee eten werd bereid of bewaard.

Voorbeeld 2: Het is verrassend hoeveel mensen zich willen inzetten voor het behoud van kunstvoorwerpen. Waarom is het bewaren van cultureel erfgoed zo

belangrijk? Restauratrice Marina Mertens nodigt u tijdens Erfgoeddag uit om kennis te maken met de restauratie van het Heilig Cruysaltaar onder het motto 'Laat ons kunnen het erfgoed redden'.

Voorbeeld 3: Camiel Thomas was pionier in het metier van wielrennersschoenen en maakte schoenen voor o.a. Hector Martin en Briek Schotte. Zijn zussen bedrukten wielerpetsjes. Achterkleindochter Aline Thomas duikt in de familiearchieven en reconstrueert het verhaal achter het vakmanschap van haar overgrootvader, terwijl kinderen zelf aan de slag kunnen en hun eigen wielerpetsjes kunnen bedrukken.

2. Kies een aantrekkelijke foto of logo

Wanneer je je activiteit inschrijft, kan je ook een foto toevoegen. Maak hier gebruik van! Deze foto verschijnt niet alleen op de publiekswaatsite van Erfgoeddag, maar ook op UiTinVlaanderen.be. Een foto die de sfeer van je activiteit weet te vatten, heeft een streepje voor.

Via deze websites vind je gratis en rechtenvrije afbeeldingen: Pixabay (pixabay.com), Free Images (nl.freeimages.com), Dreamstime (dreamstime.com – kies bovenaan de 'Free' versie) of Pexels.com.

3. Welk type activiteit organiseer je?

Maak je keuze uit onderstaande opties. Deze activiteitentypes vind je ook terug in de databank van UiTinVlaanderen.be. Je activiteit verschijnt immers niet alleen op erfgoeddag.be, maar automatisch ook op UiTinVlaanderen.be. Je hoeft hiervoor niets extra te doen.

- | | | |
|---|--|--|
| <input type="checkbox"/> Concert | <input type="checkbox"/> Lezing | <input type="checkbox"/> Spektakel |
| <input type="checkbox"/> Dansvoorstelling | <input type="checkbox"/> Markt | <input type="checkbox"/> Tentoonstelling |
| <input type="checkbox"/> Debat | <input type="checkbox"/> Multimedia- | <input type="checkbox"/> Theater- |
| <input type="checkbox"/> Demonstratie | presentatie | voorstelling |
| <input type="checkbox"/> Evocatie | <input type="checkbox"/> Presentatie | <input type="checkbox"/> Wandeling |
| <input type="checkbox"/> Expertenbeurs | <input type="checkbox"/> Quiz | <input type="checkbox"/> Workshop |
| <input type="checkbox"/> Fietstocht | <input type="checkbox"/> Rondleiding | <input type="checkbox"/> Zoektocht |
| <input type="checkbox"/> Filmvoorstelling | <input type="checkbox"/> Rondrit route | |

4. Welke linken zijn er met de activiteit?

Duid aan of je onderstaande linken kan leggen. Als dat niet het geval is, dien je het veld niet aan te kruisen.

- De ErfgoedApp biedt extra info bij de activiteit.
- De vaste collectie is gratis te bezoeken.
- Dit is een kindvriendelijke activiteit.

- De activiteit loopt door na Erfgoeddag.
- De activiteit focust op cultureel-erfgoedzorg.
- Er is parking vlakbij de activiteit.
- Er is eet- en/of drinkgelegenheid op de locatie van de activiteit.

5. Locatie van de activiteit

Het adres van je vereniging of instelling kan afwijken van de locatie van je activiteit. Zet een adres bij je activiteit dat gelinkt kan worden aan een bestaand adres. Dit adres wordt getoond in Google Maps, zodat bezoekers je vlot weten te vinden.

Bijkomende informatie: is de ingang van je locatie moeilijk te vinden? Of is de locatie moeilijk bereikbaar? Vermeld hier duidelijk waarom dat zo is.

6. Contact Erfgoeddag

Vermeld hier het telefoonnummer waarop bezoekers je op Erfgoeddag kunnen bereiken.

7. Reservatie nodig?

Duid enkel aan indien van toepassing.

8. Omschrijf welk cultureel erfgoed er bij deze activiteit centraal staat en wat de link is met het thema ‘De Nacht’.

Vul aan wat de link is met cultureel erfgoed en hoe de activiteit kan gelinkt worden aan het thema.

9. Leeftijd kinderen

Je organiseert een gezinsvriendelijke activiteit? Mooi zo! Probeer te specificeren voor welke leeftijd de activiteit geschikt is. Voor gezinnen kan deze leeftijdsindicatie van groot belang zijn.

10. De informatie die je schrijft bij het vak ‘over welk cultureel erfgoed gaat het?’ verschijnt niet online.

Dit is informatie die wordt gebruikt bij het beoordelen van de activiteit. Hou dit in het achterhoofd. Dikwijls bevat dit vakje boeiende informatie die tijdens de eindredactie verwerkt wordt in de wervende tekstjes.

11. Activiteiten in het weekend van Erfgoeddag

We vieren de twintigste verjaardag van Erfgoeddag. Dit betekent dat je het hele weekend van 25-26 april activiteiten mag organiseren. Grijp deze kans!

HET INSCHRIJVINGSSYSTEEM

Vragen en antwoorden over het indienen van activiteiten

Waar kan ik mijn activiteit registreren?

Via www.erfgoeddag.be/inschrijving.

Wanneer kan ik activiteiten indienen?

Activiteiten indienen kan van 1 oktober 2019 tot en met 10 januari 2020.

Kan ik meerdere activiteiten indienen?

Ja. Er staat geen limiet op het aantal activiteiten dat je kan indienen.

Hoe bestel ik het promotiemateriaal?

Samen met je inschrijving bestel je ook het nodige promotiemateriaal.

Wanneer verschijnt de activiteit online?

De activiteit verschijnt online op www.erfgoeddag.be een maand voor Erfgoeddag. Dan wordt het volledige programma bekendgemaakt.

Dien ik mijn activiteiten ook in via www.uitinvlaanderen.be?

Nee. Van zodra de activiteit werd goedgekeurd door de lokale en/of regiocoördinator en FARO stroomt de activiteit door naar www.uitinvlaanderen.be en verschijnt ze er online. Wat betekent dit? Hoe sneller je inschrijft, hoe sneller de activiteit online staat. Wanneer je wacht tot in januari moet je wat meer geduld uitoefenen, want er worden op dat moment heel veel activiteiten geregistreerd die ook allemaal nog nagekeken worden. Hou hier rekening mee.

Kan ik mijn activiteit nog aanpassen?

Ja. Je blijft eigenaar van jouw activiteit en kan wijzigingen blijven doorvoeren. Ook die aanpassingen stromen door naar de UiTDatabank.

Ik koppel diverse activiteiten aan elkaar tijdens Erfgoeddag. Hoe maak ik dit duidelijk?

Dit kan je doen in het veld met praktische informatie. Je verwijst hier naar de andere activiteiten.

Stappen bij het inschrijven van jouw activiteit(en)

Stap 1: Schrijf je activiteit in.

Hoe sneller je inschrijft, hoe sneller je weet of je activiteit in orde is. Bij het indienen van je activiteit, ontvangt je lokale of regiocoördinator een bevestigingsmail. Ook jij ontvangt een mail. Als deelnemer kan je aanpassingen blijven doorvoeren, ook nadat je activiteit werd goedgekeurd en door de eindredactie ging. Wanneer je merkt dat er praktische zaken wijzigen, kan je deze nog aanpassen.

Lokale en regiocoördinatoren kennen hun werkingsgebied als geen ander. Maak gebruik van hun kennis! Zij weten immers heel goed met wie er samengewerkt kan worden, hoe de activiteit best uitgerold wordt ... Neem tijdig contact met hen op om je activiteit voor te bereiden want ze bieden de ondersteuning die je zoekt. Weet je niet wie je lokale of regiocoördinator is? Geef ons een seintje via info@erfgoeddag.be of 02 213 10 60.

Stap 2: De activiteit vertrekt richting eindredactie.

De praktische informatie wordt zowel vormelijk als inhoudelijk nagekeken.

Stap 3: Jij behoudt de controle.

Wil je na het afsluiten van de eindredactie toch nog iets wijzigen? Dat kan.

JEUGDBEWEGINGEN EN ERFGOEDDAG

Kan je als jeugdbeweging deelnemen aan Erfgoeddag? Uiteraard! Vijf tips over het soort van activiteiten die je als jeugdbeweging kan organiseren tijdens Erfgoeddag:

Tip 1. Zet het verleden van je eigen jeugdbeweging in de kijker. Zoek oude foto's, getuigenissen, uniformen en maak een tijdlijn waarmee je de evolutie in de kijker kan zetten. Of bezoek een archief of museum in je buurt en ga op zoek naar inspiratie.

Tip 2. Organiseer een gezellige avond voor leden, ouders, oud-leiding en andere sympathisanten die je nu of door de jaren heen geholpen hebben bij de werking van jouw vereniging en trakteer hen op een avond vol oude volksspelen, volksdansen en -muziek. Luister naar verhalen over hoe het vroeger was en ontdek misschien wel leuke ideeën voor de toekomst.

Tip 3. Wordt er in jouw gemeente naar aanleiding van Erfgoeddag al een activiteit georganiseerd? Vraag of je jeugdbeweging hieraan kan meewerken. Je kan een aangepaste activiteit – bijvoorbeeld een groot dorpsspel - voor kinderen organiseren of een handje toesteken bij allerlei praktische zaken (zoals onder andere toogshiften of helpen bij eetkraampjes).

Tip 4. Neem met je groep deel aan een activiteit in je buurt. Je steekt er zelf iets van op én toont je omgeving wie jullie zijn.

Tip 5. Natuurlijk kan je ook enkel voor je leden iets organiseren. Je kan bijvoorbeeld een namiddagactiviteit voorzien of een spel of een andere activiteit verzinnen die past bij 'De Nacht'.

Twijfel je nog of Erfgoeddag wel iets is voor jouw jeugdbeweging? Laat je bij wijze van voorbeeld inspireren door deze activiteiten:

- ★ Van een bosspel tot een levensechte gotcha. Ook 's nachts kan je heel wat leuke spelletjes spelen!
- ★ Organiseer voor je leden of voor andere kinderen een kampnacht. Doe voor één keer of de zomervakantie in april begint en laat kinderen een typische bivaknacht beleven. Zet je tent op, steek het kampvuur aan, eet heerlijke marshmallows, zing liedjes en vertel spannende griezelverhalen! Wie weet wat de nacht nog brengt ...

Wil je toch liever overdag een activiteit organiseren? Maak een spel rond 'De Nacht' op klaarlichte dag. Enkele suggesties:

- ★ Sluit een kamer volledig af, zodat het pikdonker is. Hang een groot wit doek op en voorzie enkele zaklampen. Schijn met je zaklamp op het doek en vertel een verhaal met handbewegingen. Laat je leden de Grote Boze Wolf imiteren of speel zelf een lief klein konijntje.
- ★ Geef je leiding aan iets oudere leden? Speel een leuk escaperoom-spel in het thema van een horrorfilm in een donkere kamer.
- ★ Laat je leden een kamer omtoveren tot een groot spookhuis. Misschien ben jij wel degene die het meest schrikt?

Erfgoeddag hoeft zeker geen saai kost te zijn. In de jeugdbeweging worden niet zonder reden al jaren dezelfde spelletjes gespeeld of belang gehecht aan oude tradities. Die mag je gerust ook als erfgoed bestempelen. Voel je het kriebelen om deel te nemen? Ga ervoor!

JONGEREN OP ERFGOEDDAG?

De Nacht. Dat is een thema op maat van jongeren! Maar laten we eerlijk zijn: er is niet één recept om jongeren te bereiken. Daarom laten we je kennismaken met enkele voorbeelden van activiteiten uit het verleden die zich specifiek richtten op jongeren. Waar hielden deze organisaties rekening mee? Hoe pakten zij het aan? En waar moet je zoal op letten?

Handen uit de mouwen in de plantentuin van de UGent

Geïnspireerd door de 17e-eeuwse onderzoeker Antoni van Leeuwenhoek mochten jongeren tussen 12 en 15 jaar in de Plantentuin van de Universiteit Gent tijdens Erfgoeddag hun eigen microscoop maken. Dankzij een glazen pipet en een bunsenbrander maakten ze ook eigen lenzen. Vervolgens trokken de jongeren op onderzoek uit en leerden zo de wondere wereld van de fascinerende plantencellen kennen. Chantal Dugardin van de Universiteit Gent: “Wij bieden enkel workshops aan die passen in het leerplan en die voor de leerkracht een meerwaarde bieden. Dit betekent dus ook dat het activiteiten zijn die jongeren zelf niet op school kunnen doen. Tegelijk bieden workshops de mogelijkheid om de collecties van binnenuit te ontdekken. We dagen de jongeren uit om op onderzoek te gaan en hun waarneming aan te scherpen (niet enkel ‘kijken’, maar ook ‘zien’).”

“Wij hebben meerdere activiteiten voor jongeren. Het is belangrijk om jezelf als organisatie de vraag te stellen: ‘Wat willen we hiermee bereiken?’ Misschien wil een organisatie een activiteit koppelen aan het leerplan. Of misschien is het de bedoeling dat jongeren kennismaken met hun organisatie. Die eerste vraag is heel cruciaal.”

Durf kiezen

Dugardin: “Kies voor een sterke afbakening in leeftijd. Je kan bijvoorbeeld jongeren in de tweede en derde graad secundair beter benaderen via een workshop dan een rondleiding. Tijdens een rondleiding gaat er veel informatie verloren, terwijl een workshop heel concreet is. Een voorbeeld is onze workshop rond biologische strijders, dat zijn beestjes die op planten zitten en planten beschadigen. De jongeren kunnen aan de hand van een sleutel identificeren over welke insecten het precies gaat.”

Welke voordelen heeft een workshop voor jongeren?

Dugardin: “Jongeren zijn het meest enthousiast als ze zelf dingen kunnen doen en waarnemen. En, niet onbelangrijk: door zelf de handen uit de mouwen te steken blijft hen ook het meeste bij. De opdracht moet duidelijk omlijnd en praktisch zijn: “Ga en zoek x en y”. Als we het bijvoorbeeld hebben over fotosynthese moeten de jongeren zelf uitzoeken hoe iets werkt. Het is belangrijk om hen eerst iets aan te reiken dat hen triggert, waarmee ze daarna zelf actief aan de slag kunnen gaan. Je kan daarbij trouwens perfect het praktische koppelen aan de inhoud, zodat jongeren ook reflecteren tijdens zo’n workshop. Ze kunnen dan zelf nadenken over dingen die ze zien.”

De kracht van erfgoed

Dugardin: “Erfgoeddag biedt kansen voor jongeren. Want wat betekenen bijvoorbeeld die eerste microscopen vandaag nog voor ons? Een discussie is dan natuurlijk niet ver weg en bijzonder interessant.”

Nog een laatste tip?

Dugardin: “Ik zou jongeren niet laten inschrijven want inschrijven betekent een engagement op voorhand. Wij leerden dat een vrij aanbod de meest geschikte formule is. Ik heb niet het gevoel dat het een doelgroep is die graag vooraf inschrijft, dus dat zou ik vermijden.”

Erfgoeddag en jongeren in Leuven

Tiny T'Seyen van de Erfgoedcel Leuven: “Wij grijpen Erfgoeddag in Leuven aan om in te zetten op gezinnen en jongeren. Na eerdere experimenten kiezen we sinds vorige editie bewust voor een samenwerking met MIJNLEUVEN, het jongerenlabel van de stad van de afdeling Jeugd. We voorzien een budget en bepalen samen een inhoudelijk concept binnen het thema van Erfgoeddag. Jongeren werken in dit idee mee aan het programma voor hun leeftijdsgenoten. Als lokale coördinator is het belangrijk dat ik samenwerk met Zoë, de jongerenwerker van MIJNLEUVEN. Vanuit haar expertise kan ze zo gemakkelijk mee de juiste jongeren vinden en mee coachen voor het specifieke traject.”

Ervaring voorbij Erfgoeddag

T'Seyen: “Het was fijn om te merken dat de jongerenworkshops aansloegen. Jongeren gaven op Erfgoeddag workshops voor hun leeftijdsgenoten. Niet alleen jongeren maar ook mensen van andere leeftijden namen deel aan de workshops, wat zorgde voor een leuke dynamiek, sfeer en dialoog.”

TIEN TIPS VOOR EEN WARM ONTHAAL TIJDENS ERFGOEDDAG

Deze tekst werd gebaseerd op het publieksonthaal van Prospekta, centrum voor kunstcommunicatie.

1. Lees vooraf de regionale programmabrochure door

Waarover gaat deze editie van Erfgoeddag? Welke boodschap draagt jouw organisatie precies uit? Welke activiteiten vinden plaats in jouw buurt? Met deze informatie kan je je bezoekers beter te woord staan en zet je hen makkelijker op pad. Het kan hen bovendien helpen om ook de activiteiten in de buurt te vinden.

2. Zet je eigen organisatie in de kijker tijdens Erfgoeddag

Zorg ervoor dat er voldoende brochures, flyers en doorverwijzend materiaal voorhanden zijn. Zo vergroot je immers de kans dat mensen je ook na Erfgoeddag opnieuw opzoeken en het verhaal van je organisatie delen. Erfgoeddagbezoekers kunnen perfecte ambassadeurs worden voor jouw organisatie.

3. Zorg voor gepaste signalisatie die naar jouw activiteit leidt

De route naar jouw activiteit maakt grotendeels al deel uit van een mooie Erfgoeddagervaring. Werk drempels weg die maken dat bezoekers de weg minder vlot vinden. Heeft jouw erfgoedorganisatie geen huisnummer of vindt de activiteit plaats in een gebouw dat je deelt met andere organisaties? Zorg voor een duidelijke bewegwijzering. Duurzame hulpmiddelen zoals wegwijzers en vlaggen in de huisstijl van Erfgoeddag kan je bestellen via www.erfgoeddag.be/promotie.

4. Ga nooit uit van voorkennis

Je werkt hard aan je activiteit voor Erfgoeddag en legt een hele weg af. Maar misschien heeft jouw bezoeker geen enkele voorkennis over de inhoud. Niemand zal het erg vinden dat je iets grondig of nog eens opnieuw uitlegt. En wie toch over voorkennis beschikt, is misschien wel trots dat hij of zij de informatie begrijpt zonder de nodige uitleg.

5. Maak van jouw huis een thuis voor je bezoeker

Erfgoeddag is een evenement dat nieuwe bezoekers aantrekt. Daarom is het belangrijk om even stil te staan bij de noden van je publiek.

- › Waar start de tentoonstelling of de rondleiding?
- › Kan je overal door met een buggy of rolstoel?
- › Waar kan je iets drinken? Waar is het toilet? Waar kan je je baby verschonen?

6. Zorg voor een medewerker aan het onthaal

Als er een balie is in je gebouw spreekt het voor zich dat die ook bemand is. De onthaalmedewerker is het eerste aanspreekpunt in je organisatie. Zijn of haar rol valt dan ook niet te onderschatten.

Maar wat als er geen typische balie is? Wees dan creatief. Gebruik de Erfgoeddagbuttons of maak de medewerkers op een andere manier kenbaar. Deze editie staat in het teken van ‘De Nacht’. Ga in de kringwinkel of op rommelmarkten op zoek naar gepaste kledij of attributen die bij het thema passen en maak je medewerkers zo extra herkenbaar.

7. Begroet je bezoeker

Het lijkt een banale en overbodige tip, maar dat is het zeker niet. Een vriendelijke begroeting draagt bij tot een charmante verwelcoming van jouw publiek. Probeer dit zo open, duidelijk en vriendelijk mogelijk te doen.

8. Stel open vragen aan je publiek

“Naar welke activiteit bent u op zoek?” Misschien weten je bezoekers bij het binnenkomen niet precies welke activiteit ze zoeken. Door open vragen te stellen, durven de meeste mensen wijzen op wat ze precies zoeken.

9. Vol is niet per sé vol

Soms is een demonstratie of workshop onverwacht volzet. Daar staat je bezoeker dan. Het is belangrijk om hem of haar dan te kunnen doorverwijzen naar een andere activiteit bij jouw organisatie of een activiteit in de buurt. Zorg ervoor dat je als doorverwijzer goed op de hoogte bent.

Enkele redenen waarom een kleine groep zinvol kan zijn:

- › Je locatie leent zich niet voor de ontvangst van grote groepen.
- › Een kleine groep is zinnvoller wanneer je met een gids werkt.
- › Een kleinere groep staat soms voor meer kwaliteit en begeleiding.

10. Erfgoeddag is een feest

Probeer dit uit te stralen. Wanneer jij lacht en geniet, straalt dit ook uit naar je bezoekers. Maak er een positieve, warme ontmoeting van. Een glimlach kan wonderen doen!

PARTNERS VAN ERFGOEDDAG

Dag van de Dans

Het is nooit te vroeg om de vierde editie van Dag van de Dans in je agenda te zetten. Op zaterdag 25 april 2020 kan je in heel Vlaanderen en Brussel genieten van voorstellingen, dansfilms, try-outs, open repetities, workshops, *dance battles* en (dans)interventies in de openbare ruimte. Voor ieder wat wils op dit jaarlijks dansfeest! Dag van de Dans zet de verscheidenheid van (hedendaagse) dans in de kijker en legt de nadruk op de verbindende kracht van dans. Dans laat ons toe elkaar te ontmoeten voorbij de taal en kan mensen, culturen en kunstvormen samenbrengen. Ook jij wordt op 25 april ten dans gevraagd!

Open Monumentendag

In 2020 vindt Open Monumentendag plaats op zondag 13 september. Onze collega's van Herita staan in voor de organisatie en staan je bij met raad en daad.

Tijdens Open Monumentendag staat het onroerend erfgoed centraal: kastelen, fabrieken, privéwoningen en ander bouwkundig erfgoed, historische landschappen, varend erfgoed en archeologische sites zetten op die dag gratis de deuren open voor iedereen.

Open Monumentendag wil meer zijn dan een opendeurdag. Zet daarom niet alleen de deuren van je monument open, maar organiseer ook een leuke en kwalitatieve activiteit, zoals een rondleiding, wandeling, fietstocht, spel ... Zo vinden verschillende doelgroepen hun gading op jouw erfgoedsite!

Open Monumentendag is hét moment om erfgoedparels te tonen aan een geïnteresseerd en gevarieerd publiek. Doe mee en draag je steentje bij aan de bewustmaking over en de toekomst van ons onroerend erfgoed.

BILL en Vlieg

BILL, het jongerenlabel van publiq, wil jongeren toeleiden naar het culturaanbod in Vlaanderen en Brussel. Daarvoor zetten de BILL-medewerkers een eigen(zinnige) selectie van niet te missen evenementen en opvallende items in de kijker. Meer jongeren meer goesting geven in meer cultuur. Daar blijft BILL voor gaan. Met laagdrempelige en originele sensibiliseringscampagnes en projecten op scholencampussen en in steden gaat BILL letterlijk naar de jongeren toe. De expertise inzake jongerencommunicatie en de verworven inzichten worden gedeeld en ontsloten binnen de sector. Met het label Vlieg zet publiq in op families, want jong geleerd is oud gedaan. Samen met FARO engageert publiq zich om zoveel mogelijk jongeren en families te laten deelnemen aan Erfgoeddag 2020. publiq streeft ernaar om samen met de organisatoren van de Erfgoeddagactiviteiten aansluiting te zoeken bij de leefwereld van families en jongeren en de activiteiten familie- en jongerenproof te maken.

MUS-E Belgium

Sinds 2000 neemt MUS-E Belgium een voortrekkersrol op in de participatieve kunsten. Als tweetalige organisatie brengt ze actieve kunstbeleving binnen het bereik van verschillende doelgroepen, ongeacht hun voorkennis of achtergrond. Deelnemers worden uitgenodigd in de wereld van kunstenaars te stappen tijdens cocreatietrajecten waarin verbeelding, experiment en dialoog centraal staan.

Meer dan 50 MUS-E kunstenaars realiseren jaarlijks 200 langdurige trajecten in Brussel, Vlaanderen en Wallonië. Hiermee bereikt MUS-E Belgium een divers publiek van ruim 3.000 deelnemers. Ook naar aanloop van Erfgoeddag werkt MUS-E Belgium samen met verschillende partners voor trajecten en toonmomenten tijdens Erfgoeddag.

Samen met scholen, kunstinstellingen en andere partners bouwt MUS-E aan een duurzaam verhaal van expressie en verbinding.

MUS-E Belgium doet beroep op een uitgebreid netwerk kunstenaars uit verschillende disciplines: dans, beeldende kunst, woord en theater, muziek, media ... Samen met hen geeft MUS-E Belgium artistieke cocreatie een volwaardige plaats binnen het kunstenlandschap van vandaag.

GOED OM WETEN

Erfgoed in de praktijk

Samen met Histories vzw, Davidsfonds, Herita, Stichting Open Kerken en Familiekunde Vlaanderen organiseert FARO laagdrempelige avondcursussen om deelnemers aan evenementen als Erfgoeddag, Open Monumentendag of Open Kerkendagen te helpen bij de organisatie van hun activiteiten. Zo waren er reeds cursusavonden over tentoonstellingen voor beginners, het promoten van activiteiten, pop-uptentoonstellingen ...

De volgende workshop heeft als titel: *Wegwijs in erfgoedland*. Welke soorten erfgoedactiviteiten kan je organiseren en waar vind je nuttige info en ondersteuning? Deze vorming wordt eind oktober en begin december 2019 georganiseerd. Hou de websites in de gaten voor meer info.

Combineer De Nacht van de Geschiedenis en Erfgoeddag

In 2020 vindt de 18e editie van De Nacht van de Geschiedenis voor het eerst een hele week plaats, van maandag 9 t.e.m. zondag 15 maart. Elk jaar staat De Nacht van de Geschiedenis garant voor zo'n 200 geschiedenisactiviteiten in heel Vlaanderen: van theatervoorstellingen, rondleidingen, wandelzoektochten, tentoonstellingen en workshops tot lezingen. Het centrale thema van 2020 is 'Nieuwe Buren'. Daarmee knoopt Davidsfonds aan bij zijn vernieuwde missie die het in 2018 lanceerde. De missie beklemtoont dat Davidsfonds lokaal verankerd is en mensen verbindt door hen samen cultuur te laten beleven, op een inclusieve manier, zodat de diverse inwoners van Vlaanderen en Brussel zich ook welkom voelen. De Nacht van de Geschiedenis is een mooie gelegenheid om onze nieuwe burens in de kijker te zetten. De activiteiten kunnen gericht zijn op de lokale geschiedenis, bijvoorbeeld veranderingen in een wijk of gemeente, maar ook op internationale migratiestromen, bijvoorbeeld met de verhalen van landverhuizers. Davidsfonds roept iedereen op om met dit thema aan de slag te gaan.

Erfgoeddag 2021 in het teken van onderwijs

Erfgoed wordt binnen het onderwijs steeds meer een vaste waarde. En dat is maar goed ook. Want wist je dat veel leerkrachten hun eigen schoolomgeving niet meer kennen? Dat is een gemiste kans, want er kan heel wat inhoud opgehangen worden aan de lokale verhalen die elke streek, stad, dorp of gemeente rijk is. Elk kind, van welke leeftijd ook, heeft er baat bij om de lokale geschiedenis op een actieve manier te beleven. Daarom zet Erfgoeddag graag in op het onderwijs. We reiken de hand naar het onderwijs en hopen dat scholen deelnemen. Ook deze editie mogen activiteiten plaatsvinden voor, tijdens en na Erfgoeddag.

Erfgoeddag 2021 vindt plaats op zondag 25 april 2021.

Haal meer uit Erfgoeddag dankzij de ErfgoedApp!

Als organisator van een Erfgoeddagactiviteit kan je de ErfgoedApp inzetten om extra informatie aan te bieden aan je publiek. Je kan hen prikkelen door hen op zoek te laten gaan naar extra elementen die je toevoegt aan je activiteit. Dankzij kleine zendertjes of door scanbare items op te hangen in je locatie komt de informatie tot leven. Het enige wat je publiek moet doen is de gratis ErfgoedApp downloaden via erfgoedapp.be.

Hoe je die extra informatie kan toevoegen aan je activiteit(en)? Volg een van de workshops die FARO hierover organiseert. Want via een handig platform kan je die informatie eenvoudig zelf aanmaken. Zin in zo'n workshop? Neem contact op met collega Bram Wiercx via bram.wiercx@faro.be, 02 213 10 67, of raadpleeg de FARO-vormingskalender op faro.be.

Welkom in de bibliotheek van FARO

Zoek je naar extra informatie om je activiteit voor te bereiden? Kom dan zeker langs in de bibliotheek van FARO. Je vindt er een heleboel materiaal dat je helpt bij het uitwerken van je Erfgoeddagactiviteit(en). Vanaf 1 september kan de bibliotheek na afspraak bezocht worden op dinsdag en vrijdag, van 8.30 tot 16.30 uur. Een afspraak maken kan eenvoudig via bibliotheek@faro.be. Lees zeker onze blog waarop je regelmatig inspirerende leestips terugvindt.

Wiki Loves Heritage: doe mee!

Wiki Loves Heritage Belgium is een fotowedstrijd die loopt van 1 juli t/m 30 november 2019. Tijdens de wedstrijd kan je foto's van erfgoed in België uploaden. Erfgoed wordt hier opgevat in de brede betekenis en omvat zowel onroerend en roerend erfgoed, als immaterieel en maritiem erfgoed. Dit jaar zijn ook de foto's van permanente museale tentoonstellingen welkom.

Doe ook mee! Hoe? Door foto's van erfgoed uit België te uploaden. Zo verrijk je Wikipedia en maak je erfgoed zichtbaarder voor het publiek!

Via deze link lees je hoe je deelneemt: <http://bit.ly/egd-wiki>.

MIJN PLANNEN

A series of horizontal dotted lines for writing.

COLOFON

Coördinatie	Tine Vandezande
Redactie	Roel Daenen, Katrijn D'hamers, Marc Jacobs, Julie Lambrechts, Hildegarde Van Genechten, Jacqueline van Leeuwen, Alexander Vander Stichele, Tine Vandezande, Monique Verelst
Eindredactie	Birgit Geudens, Annemie Vanthienen
Vormgeving	Silke Theuwissen
Illustraties	Ilse Hermans
Druk	Albe De Coker
Wettelijk Depot	D/2019/11.524/6
Verantwoordelijke uitgever	Jeroen Walterus, FARO. Vlaams steunpunt voor cultureel erfgoed vzw, Priemstraat 51, 1000 Brussel

VEEL DANK

aan iedereen die heeft bijgedragen aan deze inspiratiebrochure en in het bijzonder Tinne Debrouwer, Hannelore De Raeve, Ans Driesen, Joke Flour en Johan Vrints.

© Alle rechten voorbehouden. Behoudens de uitdrukkelijk bij wet bepaalde uitzonderingen mag niets uit deze uitgave worden vermenigvuldigd of openbaar gemaakt, op welke wijze ook, zonder uitdrukkelijke voorafgaande en schriftelijke toestemming van de auteurs.

Erfgoeddag is een initiatief van FARO. Vlaams steunpunt voor cultureel erfgoed vzw, in opdracht van de Vlaamse overheid en in samenwerking met de erfgoedgemeenschappen in Vlaanderen en Brussel.



VOLG ONS OP

